
Przedmiotowe zasady oceny

---

z biologii

Opracowała:
Katarzyna Banach - Kozińska

---

1. Podstawa Prawna Przedmiotowych Zasad Oceniania z biologii:

- Rozporządzenie MEN z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych na podstawie art. 44zb ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2018 r. poz. 1457, 1560, 1669 i 2245)
- Rozporządzeniem MEN z dnia 3 sierpnia 2017 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych na podstawie art. 44zb ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2016 r. poz. 1943, z późn. zm.2)
- Rozporządzenie MEN z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach
- Podstawa Programowa z biologii dla szkoły podstawowej.
- Statut Szkoły- Wewnątrzszkolny System Oceniania (WSO).
- Program nauczania biologii autorstwa Anny Zdziennickiej – „Puls Życia”

2. Przedmiotowe zasady oceniania z biologii mają na celu:

- dostarczyć nauczycielowi informację o postępach i wynikach pracy poszczególnych uczniów i klasy
- motywować uczniów do nauki
- przekazywać uczniom i ich rodzicom informację o pracy, trudnościach i mocnych stronach uczniów
- dostarczyć nauczycielowi informacji na temat skuteczności poszczególnych metod i form pracy, przydatności dydaktycznej pomocy naukowych wykorzystywanych podczas lekcji
- pomóc osiągnąć zamierzone cele
- umożliwić wystawienie uczniom ocen zgodnie z obowiązującymi przepisami

3. Na lekcjach biologii ocenianiu podlega:

- wiedza merytoryczna ucznia
- umiejętności
- praktyczne wykorzystanie wiedzy i umiejętności
- postawa ucznia

4. Warunki i tryb uzyskiwania ocen cząstkowych, semestralnych i rocznych:

Ocenie podlegają wszystkie wymienione formy aktywności ucznia:

1.Sprawdziany, testy podsumowujące poszczególne działy – termin, forma i zakres podawane są uczniom i zapisywane w dzienniku lekcyjnym z tygodniowym wyprzedzeniem. Sprawdziany są obowiązkowe. W przypadku dłuższej (tygodniowej), usprawiedliwionej nieobecności ucznia na sprawdzianie, uczeń zalicza sprawdzian do tygodnia od momentu pojawienia się w szkole w terminie i na zasadach ustalonych przez nauczyciela. Niesamodzielna praca ucznia na sprawdzianie jest równoznaczna z dyskwalifikacją oraz z otrzymaniem oceny niedostatecznej. Punkty uzyskane z prac pisemnych są przeliczane na oceny według zasad pomiaru dydaktycznego:

0-29% niedostateczny
30-49% dopuszczający
50-65% dostateczny
66-79% dobry
80-94% bardzo dobry
95-100% celujący

2.Kartkówki- nie podlegają wcześniejszej zapowiedzi. Obejmują materiał z trzech ostatnich lekcji, sprawdzenie zadania domowego lub konkretne treści wskazane przez nauczyciela, ale zapowiedziane w tym przypadku wcześniej. Niesamodzielna praca jest równoznaczna z dyskwalifikacją oraz z otrzymaniem oceny niedostatecznej. Z kartkówki możliwa jest poprawa tylko oceny niedostatecznej i tylko jeden raz do tygodnia, po wcześniejszym ustaleniu tego z nauczycielem.

3.Odpowiedź ustna – obejmująca materiał z trzech ostatnich lekcji, uwzględniająca swobodną wypowiedź na określony temat, charakteryzowanie procesów biologicznych, umiejętność wnioskowania przyczynowo-skutkowego itp.

4.Umiejętności doskonalone w domu - prace domowe krótkoterminowe i długoterminowe są oceniane w zależności od stopnia trudności.

5.Aktywność na lekcji:

Uczeń może otrzymać za aktywność „+” lub „-”. Za trzy „+” uczeń otrzymuje ocenę bardzo dobrą, a za trzy „-” ocenę niedostateczną.

„+”	„-”
✓ Aktywne włączanie się w tok lekcji	✓ Brak efektywnej pracy w grupie lub pracy z podręcznikiem
✓ Propagowanie wiadomości przyrodniczych	

✓ Przygotowanie pomocy dydaktycznych	✓ Brak znajomości elementarnych pojęć i terminów biologicznych
✓ Efektywną pracę w grupach lub praca z podręcznikiem	✓ Brak aktywnego włączania się w tok lekcji

6. Prace dodatkowe- prowadzenie hodowli drobnych zwierząt i roślin udokumentowane dziennikiem hodowli, gromadzenie okazów, zbiorów (np. muszli, piór ptaków, szyszek), wykonywanie zielników.

5. Informacja nauczyciela o sposobie kontrolowania i oceniania :

1. Uczeń ma prawo poprawić ocenę niedostateczną, dopuszczającą oraz dostateczną ze sprawdzianu jeden raz. Poprawa ocen odbywa się w terminie do tygodnia od momentu wpisania oceny do e-dziennika. Z kartkówek możliwa jest poprawa tylko oceny niedostatecznej i tylko jeden raz do tygodnia. Poprawa jest dobrowolna, ocena z poprawy wpisywana jest do dziennika lekcyjnego obok oceny początkowej
2. Przy ustalaniu oceny cząstkowej dopuszcza się stosowanie znaku + podwyższającego ocenę i znaku - obniżającego ocenę. Jeżeli uczeń otrzyma ze sprawdzianu maksymalną liczbę punktów na daną ocenę dopisany jest do oceny znak +. Jeżeli uczeń otrzyma ze sprawdzianu minimalną liczbę punktów na daną ocenę, do oceny dopisany jest znak -.
3. Uczeń ma prawo do nie oceniania po dłuższej (co najmniej tygodniowej), usprawiedliwionej nieobecności w pierwszych dniach nauki (po nieobecności).
4. Zeszyt przedmiotowy jest obowiązkowy. Powinien być prowadzony systematycznie i starannie. W przypadku nieobecności ucznia, musi on uzupełnić notatki w zeszycie.
5. Przy konstruowaniu sprawdzianów, testów, kartkówek, nauczyciel uwzględnia indywidualne możliwości intelektualne ucznia w tym opinii i orzeczenia PPPP.
6. Uczeń ma prawo do zgłoszenia przed lekcją, bez żadnych konsekwencji jeden raz (klasy 5,6,8) oraz dwa razy (klasy 7) w ciągu semestru nieprzygotowanie do lekcji (za wyjątkiem zapowiedzianych sprawdzianów i kartkówek). Nauczyciel umieszcza w dzienniku zapis "np". Uczeń może zgłosić przed lekcją brak zadania domowego, zeszytu, dwa razy w semestrze, fakt ten odnotowywany jest w dzienniku lekcyjnym jako zapis "br".
7. Przy ustalaniu oceny semestralnej i rocznej nauczyciel bierze pod uwagę oceny ucznia z poszczególnych obszarów jednak najwyższą wagę mają oceny ze sprawdzianów. Ocena semestralna i roczna nie jest średnią arytmetyczną wszystkich otrzymanych ocen.
8. Przy wystawianiu oceny semestralnej oraz rocznej brane są również pod uwagę postępy ucznia, systematyczność, pilność, jak również indywidualne potrzeby psychofizyczne i edukacyjne ucznia u którego stwierdzono zaburzenia i odchylenia rozwojowe lub specyficzne trudności w uczeniu się, uniemożliwiające sprostanie tym wymaganiom na podstawie opinii lub orzeczenia PPPP w tym Publicznej Poradni Specjalistycznej.
9. Uczeń, który uzyskał tytuł laureata konkursu przedmiotowego o zasięgu wojewódzkim lub tytuł laureata i finalisty olimpiady przedmiotowej o zasięgu wojewódzkim, otrzymuje celującą końcową ocenę klasyfikacyjną na podstawie zaświadczenia stwierdzającego uzyskanie odpowiedniego tytułu.
10. Warunki i tryb uzyskania wyższej od przewidywanej oceny końcowej określa Statut szkoły.
11. Ocena roczna (uwzględnia zarówno semestr I jak i semestr II, w tym postawę i postępy ucznia) wystawiana jest wg następującej pomocniczej tabeli :

		SEMESTR I					
SEMESTR II		1	2	3	4	5	6
	1	1	1	2	2	3	3
	2	2	2	2	3	3	3
	3	2	3	3	3	4	4
	4	3	3	4	4	4	4
	5	3	4	4	5	5	5
	6	4	4	5	5	6	6

12. W sytuacji niejednoznacznej dla nauczyciela (ocena na pograniczu np. 3/4), nauczyciel może wyznaczyć uczniowi konkretny materiał do poprawy na zasadach i w terminie ustalonym przez nauczyciela. Poprawa taka jest wówczas dobrowolna dla ucznia.

6. Zasady informowania o postępach w nauce oraz udostępniania prac.

1. Wszystkie oceny są jawne i podawane na bieżąco.
2. Prace kontrolne otrzymuje uczeń do wglądu na lekcji, a rodzice do wglądu w kontaktach indywidualnych, podczas konsultacji, zebraniach na terenie szkoły.
3. Pisemne prace są przechowywane przez nauczyciela do 31 sierpnia danego roku szkolnego.

4. O zagrożeniu oceną niedostateczną na koniec roku nauczyciel informuje ucznia podczas lekcji, rodzica poprzez zapis w e-dzienniku oraz wychowawcę ucznia, a ten na miesiąc przed klasyfikacją przekazuje pisemną informację rodzicom.

7. Wymagania edukacyjne:

Ocenę celującą otrzymuje uczeń, który:

- opanował wiadomości i umiejętności w stopniu bardzo dobrym, będące efektem jego samodzielnej pracy,
- wybiera odpowiednie terminy i pojęcia do opisu zjawisk, właściwości, zachowań, obiektów i organizmów
- potrafi stosować zdobyte wiadomości w sytuacjach nietypowych,
- odczytuje informacje przedstawione w formie: tabel, wykresów, schematów, rysunku, fotografii
- selekcjonuje, porównuje, analizuje, przetwarza i interpretuje informacje
- stosuje zintegrowaną wiedzę do objaśniania zjawisk przyrodniczych:
- formułuje problemy i rozwiązuje je w sposób twórczy: formułuje i sprawdza hipotezy, kojarzy różnorodne fakty, obserwacje, wyniki doświadczeń i wyciąga wnioski, analizuje sytuację problemową, dostrzega i formułuje problem, określa wartości dane i szukane (określa cel),
- dokonuje analizy lub syntezy zjawisk i procesów biologicznych,
- wykorzystuje wiedzę zdobytą na innych przedmiotach,
- potrafi samodzielnie korzystać z różnych źródeł informacji,
- bardzo aktywnie uczestniczy w procesie lekcyjnym,
- wykonuje twórcze prace, pomoce naukowe i potrafi je prezentować na terenie szkoły i poza nią,
- bierze udział w konkursach biologicznych na terenie szkoły i poza nią.

Ocenę bardzo dobrą otrzymuje uczeń, który:

- opanował w pełnym zakresie wiadomości i umiejętności określone programem nauczania,
- wykazuje szczególne zainteresowania biologią,
- samodzielnie interpretuje zjawiska biologiczne potrafi bronić swych poglądów
- potrafi stosować zdobytą wiedzę do samodzielnego rozwiązywania problemów w nowych sytuacjach,
- bez pomocy nauczyciela korzysta z różnych źródeł informacji,
- potrafi planować i bezpiecznie przeprowadzać doświadczenia i hodowle przyrodnicze,
- sprawnie posługuje się mikroskopem i lupą oraz sprzętem laboratoryjnym,
- potrafi samodzielnie wykonać preparaty mikroskopowe i opisać je,
- prezentuje swoją wiedzę posługując się poprawną terminologią biologiczną,
- aktywnie uczestniczy w procesie lekcyjnym.

Ocenę dobrą otrzymuje uczeń, który:

- opanował wiadomości i umiejętności bardziej złożone i mniej przystępne, przydatne i użyteczne w szkolnej i pozaszkolnej działalności,
- potrafi stosować zdobytą wiedzę do samodzielnego rozwiązywania problemów typowych, w przypadku trudniejszych korzysta z pomocy nauczyciela,
- właściwie stosuje terminologię przedmiotową
- stosuje wiedzę do objaśniania prostych zjawisk przyrodniczych:
- potrafi planować i bezpiecznie przeprowadzać doświadczenia i hodowle przyrodnicze,
- posługuje się mikroskopem i zna sprzęt laboratoryjny,
- wykonuje proste preparaty mikroskopowe,
- udziela poprawnych odpowiedzi na typowe pytania,
- jest aktywny na lekcji.

Ocenę dostateczną otrzymuje uczeń, który:

- opanował wiadomości i umiejętności przystępne, niezbyt złożone, najważniejsze w nauczaniu biologii, oraz takie które można wykorzystać w sytuacjach szkolnych i pozaszkolnych,
- rozwiązuje typowe problemy o średnim stopniu trudności,
- analizuje podstawowe zależności, próbuje porównywać, wnioskować i zajmować określone stanowisko.
- wykazuje się aktywnością na lekcji w stopniu zadowalającym.

Ocenę dopuszczającą otrzymuje uczeń, który:

- ma braki w opanowaniu wiadomości i umiejętności określonych programem, ale nie przekreślają one możliwości dalszego kształcenia,
- wykonuje proste zadania i polecenia o bardzo małym stopniu trudności,
- z pomocą nauczyciela wykonuje proste doświadczenia biologiczne,
- wiadomości przekazuje w sposób nieporadny, nie używając terminologii biologicznej,
- jest mało aktywny na lekcji.

Ocenę niedostateczną otrzymuje uczeń, który:

- nie opanował wiadomości i umiejętności określanych podstawami programowymi, koniecznymi do dalszego kształcenia,
- nie potrafi posługiwać się przyrządami biologicznymi,
- wykazuje się brakiem systematyczności w przyswajaniu wiedzy i wykonywaniu prac domowych,

- nie podejmuje próby rozwiązania zadań o elementarnym stopniu trudności nawet przy pomocy nauczyciela,
- wykazuje się bierną postawą na lekcji.

Szczegółowe wymagania edukacyjne z biologii dla klasy 5 szkoły podstawowej oparte na Programie nauczania biologii „Puls życia” autorstwa Anny Zdziennickiej. Uczeń, który nie spełnia wymagań na ocenę dopuszczającą, otrzymuje ocenę niedostateczną.

Dział	Poziom wymagań				
	Ocena dopuszczająca [1]	Ocena dostateczna [1+2]	Ocena dobra [1+2+3]	Ocena bardzo dobra [1+2+3+4]	Ocena celująca [1+2+3+4+5]
I. Biologia jako nauka.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -wskazuje biologię jako naukę o organizmach -wymienia czynności życiowe organizmów -podaje przykłady dziedzin biologii -wskazuje obserwacje i doświadczenia jako źródła wiedzy biologicznej -wymienia źródła wiedzy biologicznej -z pomocą nauczyciela przeprowadza doświadczenie metodą naukową -z pomocą nauczyciela podaje nazwy części mikroskopu optycznego -obserwuje pod mikroskopem preparaty przygotowane przez nauczyciela 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -określa przedmiot badań biologii jako nauki -opisuje wskazane cechy organizmów -wyjaśnia, czym zajmuje się wskazana dziedzina biologii -porównuje obserwację z doświadczeniem jako źródła wiedzy biologicznej -korzysta ze źródeł wiedzy wskazanych przez nauczyciela -z niewielką pomocą nauczyciela przeprowadza doświadczenie metodą naukową -podaje nazwy wskazanych przez nauczyciela części mikroskopu optycznego -z pomocą nauczyciela wykonuje proste preparaty mikroskopowe -oblicza powiększenie mikroskopu optycznego 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -wykazuje cechy wspólne organizmów -opisuje czynności życiowe organizmów -na podstawie opisu przeprowadza doświadczenie metodą naukową -rozdziela próbę kontrolną i próbę badawczą -opisuje źródła wiedzy biologicznej -wymienia cechy dobrego badacza -samodzielnie opisuje budowę mikroskopu optycznego -samodzielnie wykonuje preparaty mikroskopowe -nastawia ostrość mikroskopu i wyszukuje obserwowane elementy 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -charakteryzuje wszystkie czynności życiowe organizmów -wymienia hierarchicznie poziomy budowy organizmu roślinnego i organizmu zwierzęcego -charakteryzuje wybrane dziedziny biologii -wykazuje zalety metody naukowej -samodzielnie przeprowadza doświadczenie metodą naukową -posługuje się właściwymi źródłami wiedzy biologicznej -do rozwiązywania wskazanych problemów -charakteryzuje cechy dobrego badacza -charakteryzuje funkcje wskazywanych części mikroskopu optycznego w kolejności tworzenia się obrazu obiektu -wykonuje preparaty mikroskopowe, nastawia ostrość mikroskopu, rysuje obraz widziany pod mikroskopem optycznym 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -wykazuje jedność budowy organizmów -porównuje poziomy organizacji organizmów u roślin i zwierząt -wymienia inne niż podane w podręczniku dziedziny biologii -planuje i przeprowadza doświadczenie metodą naukową -krytycznie analizuje informacje pochodzące z różnych źródeł wiedzy biologicznej -analizuje swoją postawę w odniesieniu do cech dobrego badacza -sprawnie posługuje się mikroskopem optycznym, -samodzielnie wykonuje preparaty, rysuje dokładny obraz obiektu obserwowanego pod mikroskopem -wskazuje zalety mikroskopu elektronowego
II. Budowa i czynności	-wymienia trzy najważniejsze pierwiastki budujące organizm	-wymienia sześć najważniejszych pierwiastków	-wymienia wszystkie najważniejsze pierwiastki	-wyjaśnia role wody i soli mineralnych w	-wykazuje, że związki chemiczne są zbudowane

<p>życiowe organizmów.</p>	<p>-wymienia wodę i sole mineralne jako elementy wchodzące w skład organizmu -wskazuje białka, cukry, tłuszcze i kwasy nukleinowe jako składniki organizmu -wskazuje komórkę jako podstawową jednostkę życia -podaje przykłady organizmów jedno-i wielokomórkowych -obserwuje preparat nabłonka przygotowany przez nauczyciela -na podstawie obserwacji preparatów, ilustracji i schematów wnioskuje o komórkowej budowie organizmów -wymienia elementy budowy komórki roślinnej, zwierzęcej, bakteryjnej i grzybowej -obserwuje pod mikroskopem preparat moczarki kanadyjskiej przygotowany przez nauczyciela -pod opieką nauczyciela rysuje obraz obiektu obserwowanego pod mikroskopem -wyjaśnia, czym jest odżywianie -wyjaśnia, czym jest samożywność -podaje przykłady organizmów samożywnych -wyjaśnia, czym jest cudzożywność -podaje przykłady organizmów cudzożywnych -wymienia rodzaje cudzożywności -określa, czym jest oddychanie -wymienia sposoby</p>	<p>budujących organizm -wymienia produkty spożywcze, w których występują białka, cukry i tłuszcze -wyjaśnia, dlaczego komórki nazywamy podstawową jednostką organizmu -wymienia organelle komórki zwierzęcej -z pomocą nauczyciela wykonuje preparat nabłonka -podaje przykłady komórki bezjądrowej i jądrowej -wymienia funkcje elementów komórki roślinnej, zwierzęcej, bakteryjnej i grzybowej -z pomocą nauczyciela wykonuje preparat moczarki kanadyjskiej -obserwuje pod mikroskopem organelle wskazane przez nauczyciela -wskazuje fotosyntezę jako sposób odżywiania się -wskazuje substancje biorące udział w fotosyntezie i wymienia produkty fotosyntezy -z pomocą nauczyciela przeprowadza doświadczenie wykazujące wpływ dwutlenku węgla na intensywność przebiegu fotosyntezy -krótko opisuje różne sposoby odżywiania się zwierząt -wyjaśnia, w jaki sposób wskazany organizm cudzożywny pobiera pokarm -wyróżnia oddychanie tlenowe i fermentację -wskazuje organizmy uzyskujące energię z oddychania tlenowego</p>	<p>budujące organizm oraz magnez i wapń -wyjaśnia, że woda i sole mineralne są związkami chemicznymi występującymi w organizmie -wymienia białka, cukry, tłuszcze i kwasy nukleinowe jako składniki organizmu i omawia role dwóch z nich -opisuje kształty komórek zwierzęcych -opisuje budowę komórki zwierzęcej na podstawie ilustracji -z niewielką pomocą nauczyciela wykonuje preparat nabłonka -wyjaśnia, czym są komórki jądrowe i bezjądrowe oraz podaje ich przykłady -samodzielnie wykonuje preparat moczarki kanadyjskiej -odróżnia pod mikroskopem elementy budowy komórki -wyjaśnia rolę poszczególnych elementów komórki z niewielką pomocą nauczyciela -rysuje obraz obiektu obserwowanego pod mikroskopem -wymienia czynniki niezbędne do przeprowadzania fotosyntezy -wskazuje substraty i produkty fotosyntezy -omawia sposoby wykorzystania przez roślinę produktów fotosyntezy -z niewielką pomocą nauczyciela przeprowadza doświadczenie wykazujące wpływ dwutlenku węgla na</p>	<p>organizmie -wymienia białka, cukry, tłuszcze i kwasy nukleinowe jako składniki organizmu i omawia ich role -rozpoznaje na ilustracji elementy budowy komórki zwierzęcej i omawia ich funkcje -wykonuje preparat nabłonka -rozpoznaje organelle komórki zwierzęcej i rysuje jej obraz mikroskopowy -omawia elementy i funkcje budowy komórki -na podstawie ilustracji analizuje różnice między poszczególnymi typami komórek, wskazuje cechy umożliwiające rozróżnienie komórek -samodzielnie wykonuje preparat moczarki kanadyjskiej, rozpoznaje elementy budowy komórki roślinnej i rysuje jej obraz mikroskopowy -wyjaśnia, na czym polega fotosynteza -omawia zależność przebiegu fotosyntezy od obecności wody, dwutlenku węgla i światła -schematycznie zapisuje i omawia przebieg fotosyntezy -na podstawie opisu przeprowadza doświadczenie wykazujące wpływ dwutlenku węgla</p>	<p>z kilku pierwiastków -omawia funkcje białek, cukrów, tłuszczów i kwasów nukleinowych w organizmie i wskazuje produkty spożywcze, w których one występują -sprawnie posługuje się mikroskopem -samodzielnie wykonuje preparat nabłonka i rysuje dokładny obraz widziany pod mikroskopem, z zaznaczeniem widocznych elementów komórki -analizuje różnice między poszczególnymi typami komórek i wykazuje ich związek z pełnionymi funkcjami -sprawnie posługuje się mikroskopem, samodzielnie wykonuje preparat nabłonka i rysuje dokładny obraz widziany pod mikroskopem -analizuje przystosowanie roślin do przeprowadzania fotosyntezy -planuje i samodzielnie przeprowadza doświadczenie wykazujące wpływ dwutlenku węgla na intensywność fotosyntezy -na podstawie zdobytej wcześniej wiedzy wskazuje w różnych warzywach i owocach materiały zapasowe jako produkty fotosyntezy -wyjaśnia znaczenie</p>
----------------------------	--	--	---	---	---

	<p>oddychania</p> <ul style="list-style-type: none"> -wskazuje drożdże jako organizmy przeprowadzające fermentację 	<p>i fermentacji</p> <ul style="list-style-type: none"> -wyjaśnia, że produktem fermentacji drożdży jest dwutlenek węgla -wskazuje mitochondrium jako miejsce, w którym zachodzi utlenianie 	<p>intensywność fotosyntezy</p> <ul style="list-style-type: none"> -omawia wybrane sposoby cudzożywności -podaje przykłady organizmów należących do różnych grup organizmów cudzożywnych -wyjaśnia znaczenie oddychania komórkowego -wskazuje różnice w miejscu przebiegu utleniania i fermentacji w komórce -wymienia narządy wymiany gazowej zwierząt lądowych i wodnych -omawia doświadczenie wykazujące wydzielanie dwutlenku węgla przez drożdże 	<p>na intensywność fotosyntezy</p> <ul style="list-style-type: none"> -charakteryzuje rodzaje cudzożywności występujące u różnych grup organizmów -wykazuje przystosowania do pobierania pokarmów występujące u różnych grup organizmów cudzożywnych -schematycznie zapisuje przebieg oddychania -określa warunki przebiegu oddychania i fermentacji -charakteryzuje wymianę gazową u roślin i zwierząt -z pomocą nauczyciela przeprowadza doświadczenie wykazujące wydzielanie dwutlenku węgla przez drożdże 	<p>organizmów odżywiających się martwą substancją organiczną</p> <ul style="list-style-type: none"> -wyjaśnia, na czym polega cudzożywność roślin pasożytniczych i półpasożytniczych -porównuje zapis przebiegu oddychania tlenowego z zapisem przebiegu fermentacji -analizuje związek budowy narządów wymiany gazowej ze środowiskiem życia organizmów -samodzielnie przeprowadza doświadczenie wykazujące wydzielanie dwutlenku węgla przez drożdże
<p>III. Wirusy, bakterie, protisty i grzyby.</p>	<ul style="list-style-type: none"> -wymienia jednostki klasyfikacji biologicznej -wymienia nazwy królestw organizmów -krótko wyjaśnia, dlaczego wirusy nie są organizmami -wymienia miejsca występowania wirusów i bakterii -wymienia formy morfologiczne bakterii -wymienia formy protistów -wskazuje miejsca występowania protistów -wymienia grupy organizmów należących do protistów -z pomocą nauczyciela wyszukuje protisty w preparacie obserwowanym pod mikroskopem 	<ul style="list-style-type: none"> -wyjaśnia, czym zajmuje się systematyka -podaje definicję gatunku -wymienia nazwy królestw i podaje przykłady organizmów należących do danego królestwa -omawia różnorodność form morfologicznych bakterii -opisuje cechy budowy wirusów i bakterii -wymienia cechy, którymi wirusy różnią się od organizmów -podaje przykłady wirusów i bakterii -wykazuje różnorodność protistów -wymienia przedstawicieli poszczególnych grup protistów -wymienia czynności życiowe 	<ul style="list-style-type: none"> -wykazuje hierarchiczną strukturę jednostek klasyfikacji biologicznej -charakteryzuje wskazane królestwo -na podstawie ilustracji przyporządkowuje organizm do królestwa -wykazuje, dlaczego wirusy nie są organizmami -rozpoznaje formy morfologiczne bakterii widoczne w preparacie mikroskopowym lub na ilustracji -omawia wybrane czynności życiowe bakterii -charakteryzuje wskazane grupy protistów -wykazuje chorobotwórcze 	<ul style="list-style-type: none"> -porównuje wcześniejsze i współczesne zasady klasyfikacji organizmów -wyjaśnia zasady nadawania nazw gatunkom -przedstawia cechy organizmów, na podstawie których można je zaklasyfikować do danego królestwa -omawia wpływ bakterii na organizm człowieka -wskazuje drogi wnikania wirusów i bakterii do organizmu -prezentuje wszystkie czynności życiowe bakterii -ocenia znaczenie 	<ul style="list-style-type: none"> -uzasadnia konieczność klasyfikacji organizmów -porównuje jednostki klasyfikacji zwierząt z jednostkami klasyfikacji roślin -z pomocą nauczyciela korzysta z różnych kluczy do oznaczania organizmów żyjących w najbliższej okolicy -przeprowadza doświadczenie z samodzielnym otrzymywaniem jogurtu -omawia choroby wirusowe i bakteryjne, wskazuje drogi ich przenoszenia oraz zasady zapobiegania

	<p>-wymienia środowiska życia grzybów i porostów</p> <p>-podaje przykłady grzybów i porostów</p> <p>-na podstawie okazu naturalnego lub ilustracji opisuje budowę grzybów</p> <p>-wymienia sposoby rozmnażania się grzybów</p> <p>-rozpoznaje porosty wśród innych organizmów</p>	<p>wskazanych grup protistów</p> <p>-z niewielką pomocą nauczyciela wyszukuje protisty w preparacie obserwowanym pod mikroskopem</p> <p>-wymienia cechy pozwalające zaklasyfikować organizm do grzybów</p> <p>-omawia wskazaną czynność życiową grzybów</p> <p>-podaje przykłady znaczenia grzybów w przyrodzie i dla człowieka</p>	<p>znaczenie protistów</p> <p>-opisuje czynności życiowe protistów – oddychanie, odżywianie, rozmnażanie się</p> <p>-zakłada hodowlę protistów</p> <p>-z niewielką pomocą nauczyciela wyszukuje protisty w preparacie obserwowanym pod mikroskopem</p> <p>-wykazuje znaczenie grzybów w przyrodzie i dla człowieka</p> <p>-analizuje różnorodność budowy grzybów</p> <p>-wyjaśnia sposoby oddychania i odżywiania się grzybów</p> <p>-wykazuje, że porosty są zbudowane z grzybni i glonu</p>	<p>wirusów i bakterii w przyrodzie i dla człowieka</p> <p>-porównuje czynności życiowe poszczególnych grup protistów</p> <p>-wymienia choroby wywołane przez protisty</p> <p>-zakłada hodowlę protistów, -rozpoznaje protisty pod mikroskopem, rysuje i z pomocą nauczyciela opisuje budowę protistów</p> <p>-określa znaczenie poszczególnych komponentów w budowie plechy porostu</p> <p>-rozpoznaje różne formy morfologiczne porostów i podaje ich nazwy</p> <p>-opisuje czynności życiowe grzybów – odżywianie, oddychanie i rozmnażanie się</p>	<p>tym chorobom</p> <p>-wskazuje zagrożenia epidemiologiczne chorobami wywołanymi przez protisty</p> <p>-wskazuje drogi zakażenia chorobami wywołanymi przez protisty oraz zasady zapobiegania tym chorobom</p> <p>zakłada hodowlę protistów,</p> <p>-wyszukuje protisty w obrazie mikroskopowym, rysuje i opisuje budowę protistów</p> <p>-analizuje znaczenie grzybów w przyrodzie i dla człowieka</p> <p>-proponuje sposób badania czystości powietrza na podstawie informacji o wrażliwości porostów na zanieczyszczenia</p> <p>-wyjaśnia, dlaczego porosty określa się mianem organizmów pionierskich</p>
IV. Tkanki i organy roślinne.	<p>-wyjaśnia, czym jest tkanka</p> <p>-wymienia podstawowe rodzaje tkanek roślinnych</p> <p>-z pomocą nauczyciela rozpoznaje na ilustracji tkanki roślinne</p> <p>-wymienia podstawowe funkcje korzenia</p> <p>-rozpoznaje systemy korzeniowe</p> <p>-wymienia nazwy elementów budowy zewnętrznej pędu</p>	<p>-określa najważniejsze funkcje wskazanych tkanek roślinnych</p> <p>-opisuje rozmieszczenie wskazanych tkanek w organizmie roślinnym</p> <p>-rozpoznaje na ilustracji rodzaje tkanek roślinnych</p> <p>-rozpoznaje na ilustracjach modyfikacje korzeni</p> <p>-omawia budowę zewnętrzną korzenia i jego podział na poszczególne strefy</p>	<p>-wskazuje cechy adaptacyjne tkanek roślinnych do pełnienia określonych funkcji</p> <p>-na podstawie opisu rozpoznaje wskazane tkanki roślinne</p> <p>-z pomocą nauczyciela rozpoznaje rodzaje tkanek roślinnych obserwowanych pod mikroskopem</p> <p>-wykazuje związek modyfikacji korzenia z adaptacją do środowiska</p>	<p>-rozpoznaje rodzaje tkanek roślinnych obserwowanych pod mikroskopem</p> <p>-przyporządkowuje tkanki do organów i wskazuje na hierarchiczną budowę organizmu roślinnego</p> <p>-wykorzystuje wiedzę o tkankach do wyjaśnienia sposobu pobierania wody przez roślinę</p>	<p>-analizuje związek między budową a funkcją poszczególnych tkanek roślinnych,</p> <p>-wykazuje przystosowania tkanek do pełnionych funkcji</p> <p>-projektuje doświadczenie świadczące o przewodzeniu wody z korzenia w górę rośliny</p> <p>-wykorzystuje wiedzę</p>

	<ul style="list-style-type: none"> -wymienia funkcje łodygi -wymienia funkcje liści -rozpoznaje elementy budowy liścia -rozpoznaje liście pojedyncze i liście złożone 	<ul style="list-style-type: none"> -wyjaśnia różnicę między pędem a łodygą -wskazuje części łodygi roślin zielnych -na materiale zielnikowym lub ilustracji wykazuje związek budowy liścia z pełnionymi przez niego funkcjami 	<ul style="list-style-type: none"> zajmowanego przez roślinę -opisuje przyrost korzenia na długość -omawia funkcje poszczególnych elementów pędu -na okazie roślinnym lub ilustracji wskazuje i omawia części łodygi -na podstawie materiału zielnikowego lub ilustracji rozpoznaje różne modyfikacje liści -rozdziela typy ulistnienia łodygi 	<ul style="list-style-type: none"> -na podstawie ilustracji lub materiału roślinnego klasyfikuje przekształcone korzenie -na podstawie okazu roślinnego żywego, zielnikowego lub ilustracji wykazuje modyfikacje łodygi ze względu na środowisko, w którym żyje roślina -analizuje modyfikacje liści ze względu na środowisko zajmowane przez roślinę 	<ul style="list-style-type: none"> o tkankach do wyjaśniania budowy i funkcji łodygi -wykorzystuje wiedzę o tkankach do wyjaśniania budowy i funkcji liści
V. Różnorodność roślin.	<ul style="list-style-type: none"> -na podstawie ilustracji lub żywych okazów rozpoznaje mchy wśród innych roślin -wymienia miejsca występowania mchów -wymienia miejsca występowania paprotników -na podstawie ilustracji lub żywych okazów rozpoznaje paprotniki wśród innych roślin -wymienia miejsca występowania roślin nagonasiennych -na podstawie ilustracji lub żywych okazów rozpoznaje rośliny nagonasienne wśród innych roślin -wymienia miejsca występowania roślin okrytonasiennych -na podstawie ilustracji lub żywych okazów rozpoznaje rośliny okrytonasienne wśród innych roślin -na ilustracji lub żywym okazie rozpoznaje organy roślinne 	<ul style="list-style-type: none"> -podaje nazwy elementów budowy mchów -z pomocą nauczyciela przeprowadza doświadczenie wykazujące zdolność wchłaniania wody przez mchy -podaje nazwy organów paproci -wyjaśnia rolę poszczególnych organów paprotników -rozpoznaje, korzystając z atlasów roślin, trzy gatunki rodzimych paprotników -wyjaśnia funkcje kwiatów i nasion -omawia budowę rośliny nagonasiennej -na przykładzie sosny na podstawie ilustracji, żywego lub zielnikowego okazu roślinnego wykazuje różnorodność form roślin okrytonasiennych -podaje nazwy elementów budowy kwiatu odróżnia kwiat od kwiatostanu -na podstawie ilustracji lub żywych okazów omawia budowę owoców -wymienia rodzaje owoców 	<ul style="list-style-type: none"> -na podstawie ilustracji lub żywych okazów rozpoznaje elementy budowy mchów i wyjaśnia ich funkcje -analizuje cykl rozwojowy mchów -omawia znaczenie mchów w przyrodzie i dla człowieka -z niewielką pomocą nauczyciela przeprowadza doświadczenie wykazujące zdolność wchłaniania wody przez mchy -wyjaśnia znaczenie paprotników w przyrodzie i dla człowieka -rozpoznaje, korzystając z atlasów roślin, pięć gatunków rodzimych paprotników -analizuje cykl rozwojowy paprotników -analizuje cykl rozwojowy sosny -wymienia przystosowania roślin nagonasiennych do warunków życia -omawia funkcje poszczególnych elementów kwiatu 	<ul style="list-style-type: none"> -wyjaśnia, dlaczego mchy uważane są za najprostsze rośliny lądowe -według opisu przeprowadza doświadczenie wykazujące zdolność wchłaniania wody przez mchy -na podstawie ilustracji lub żywych okazów wykazuje różnorodność organizmów zaliczanych do paprotników -rozpoznaje, korzystając z atlasów roślin, osiem gatunków rodzimych paprotników -wykazuje przystosowania roślin nagonasiennych do środowiska -omawia znaczenie roślin nagonasiennych w przyrodzie i dla człowieka -omawia cykl rozwojowy roślin okrytonasiennych -wyjaśnia, dlaczego kwiatostany ułatwiają 	<ul style="list-style-type: none"> -samodzielnie planuje i przeprowadza doświadczenie wykazujące zdolność wchłaniania wody przez mchy -na podstawie informacji o budowie mchów wykazuje ich rolę w przyrodzie -porównuje budowę poszczególnych organów u paprotników -rozpoznaje rodzime gatunki roślin nagonasiennych -określa, z jakiego gatunku drzewa lub krzewu pochodzi roślina nagonasienna -wykazuje związek budowy kwiatu ze sposobem zapylenia -wyjaśnia wpływ różnych czynników na kiełkowanie nasion -planuje i przeprowadza doświadczenie wykazujące wpływ wody

	<p>i wymienia ich funkcje -wymienia rodzaje owoców -przedstawia sposoby rozprzestrzeniania się owoców -wymienia elementy łodyg służące do rozmnażania wegetatywnego -wymienia znaczenie roślin okrytonasiennych w przyrodzie -z pomocą nauczyciela korzysta z klucza do oznaczania organizmów żyjących w najbliższej okolicy</p>	<p>-wymienia etapy kiełkowania nasion -rozpoznaje fragmenty pędów służące do rozmnażania wegetatywnego -podaje przykłady znaczenia roślin okrytonasiennych dla człowieka -z niewielką pomocą nauczyciela korzysta z klucza do oznaczania organizmów żyjących w najbliższej okolicy</p>	<p>-rozpoznaje formy roślin okrytonasiennych -wymienia sposoby zapylania kwiatów -wykazuje zmiany zachodzące w kwiecie po zapyleniu -określa rolę owocni w klasyfikacji owoców -wyjaśnia funkcje poszczególnych elementów nasienia -rozpoznaje na pędzie fragmenty, które mogą posłużyć do rozmnażania wegetatywnego -ocenia znaczenie roślin okrytonasiennych w przyrodzie -rozpoznaje na ilustracji pięć gatunków roślin okrytonasiennych występujących w Polsce -korzysta z prostego klucza do oznaczania organizmów żyjących w najbliższej okolicy</p>	<p>zapylenie -wykazuje adaptacje budowy owoców do sposobów ich rozprzestrzeniania się -na podstawie ilustracji lub okazu naturalnego omawia budowę nasion -zakłada hodowlę roślin z-a pomocą rozmnażania wegetatywnego ocenia znaczenie roślin okrytonasiennych dla człowieka -rozpoznaje na ilustracji dziesięć gatunków roślin okrytonasiennych występujących w Polsce -sprawnie korzysta z prostego klucza do oznaczania organizmów żyjących w najbliższej okolicy</p>	<p>na kiełkowanie nasion -zakłada hodowlę roślin za pomocą rozmnażania wegetatywnego i obserwuje ją -rozpoznaje na ilustracjach dwanaście gatunków roślin okrytonasiennych występujących w Polsce -na dowolnych przykładach wykazuje różnorodność roślin okrytonasiennych i ich znaczenie żywego okazu</p>
--	---	---	--	---	---

Szczegółowe wymagania edukacyjne z biologii dla klasy 6 szkoły podstawowej oparte na Programie nauczania biologii „Puls życia” autorstwa Anny Zdziennickiej. Uczeń, który nie spełnia wymagań na ocenę dopuszczającą, otrzymuje ocenę niedostateczną.

Dział	Poziom wymagań				
	Ocena dopuszczająca [1]	Ocena dostateczna [1+2]	Ocena dobra [1+2+3]	Ocena bardzo dobra [1+2+3+4]	Ocena celująca [1+2+3+4+5]
I. Świat zwierząt.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -wymienia wspólne cechy zwierząt -wyjaśnia, czym różnią się zwierzęta kręgowce od bezkręgowych -podaje przykłady zwierząt kręgowych i bezkręgowych -wyjaśnia, czym jest tkanka -wymienia podstawowe rodzaje tkanek zwierzęcych -wymienia rodzaje tkanki łącznej -wymienia składniki krwi -przy pomocy nauczyciela przeprowadza obserwację mikroskopową tkanek zwierzęcych i rozpoznaje elementy tkanki widziane pod mikroskopem oraz rysuje obrazy widziane pod mikroskopem 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -przedstawia poziomy organizacji ciała zwierząt -podaje przykłady zwierząt kręgowych i bezkręgowych -odróżnia komórkę roślinną od zwierzęcej -wymienia najważniejsze funkcje oraz opisuje budowę wskazanej tkanki zwierzęcej -wskazuje rozmieszczenie omawianych tkanek w organizmie -opisuje składniki krwi -wskazuje elementy w budowie komórki nerwowej -przy niewielkiej pomocy nauczyciela przeprowadza obserwację mikroskopową tkanek zwierzęcych i rozpoznaje elementy tkanki widziane pod mikroskopem 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -definiuje pojęcia komórka, tkanka, narząd, układ narządów, organizm -przyrządkowuje podane zwierzę do odpowiedniej grupy systematycznej -wskazuje różnice w budowie między komórką roślinną a zwierzęcą -wyjaśnia dlaczego zwierzęta nie są samożywne -określa miejsca występowania w organizmie omawianych tkanek -wyjaśnia funkcję komórek gębowych -rozpoznaje na ilustracji rodzaje tkanek zwierzęcych -samodzielnie przeprowadza obserwację mikroskopową tkanek zwierzęcych i przy pomocy nauczyciela rysuje obrazy widziane pod mikroskopem 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -charakteryzuje bezkręgowce i kręgowce -rozpoznaje, nazywa i wskazuje funkcje poszczególnych elementów komórki zwierzęcej -charakteryzuje pokrycie ciała bezkręgowców i kręgowców -podaje przykłady szkieletów bezkręgowców -wyjaśnia dlaczego gąbki to nietypowe zwierzęta wodne -omawia budowę i sposób funkcjonowania tkanki mięśniowej -wskazuje różnicowanie w budowie tkanki łącznej -omawia funkcje składników krwi -samodzielnie przeprowadza obserwację mikroskopową tkanek zwierzęcych, rozpoznaje charakterystyczne elementy obserwowanej tkanki 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -prezentuje stopniowo komplikującą się budowę ciała zwierząt -wyjaśnia skąd wynikają zdolności regeneracyjne gąbek -na podstawie ilustracji analizuje budowę tkanek zwierzęcych -wykazuje związek istniejący między budową tkanek zwierzęcych a pełnionymi przez nie funkcjami -wykonuje z dowolnego materiału model wybranej tkanki zwierzęcej na podstawie ilustracji analizuje budowę tkanek zwierzęcych
II. Od parzydełkowców do pierścienic.	<ul style="list-style-type: none"> -wskazuje miejsce występowania parzydełkowców -nazywa formy parzydełkowców -odróżnia polipa od meduzy -rozpoznaje na ilustracji parzydełkowca wśród innych 	<ul style="list-style-type: none"> -wymienia cechy budowy parzydełkowców -wyjaśnia, na czym polega rola parzydełek -wyjaśnia w jaki sposób odżywiają się parzydełkowce 	<ul style="list-style-type: none"> -porównuje budowę oraz tryb życia polipa i meduzy -rozpoznaje wybrane gatunki parzydełkowców -wyjaśnia pojęcie: jama chłonąco-trawiąca -omawia przystosowanie 	<ul style="list-style-type: none"> -charakteryzuje wskazane czynności życiowe parzydełkowców -ocenia znaczenie parzydełkowców w przyrodzie i dla człowieka -charakteryzuje wskazane 	<ul style="list-style-type: none"> -wykazuje związek istniejący między budową parzydełkowców a środowiskiem ich życia -przedstawia tabelę, w której porównuje polipa z meduzą

	<p>zwierząt</p> <ul style="list-style-type: none"> -wskazuje miejsce występowania płazińców -rozpoznaje na ilustracji tasiemca -wskazuje środowisko życia nicieni -rozpoznaje na ilustracji nicienie wśród innych zwierząt -wymienia przedstawicieli nicieni -rozpoznaje pierścienice wśród innych zwierząt -wskazuje środowisko życia pierścienic -wymienia przedstawicieli pierścienic 	<ul style="list-style-type: none"> -wymienia parzydełkowce żyjące w Polsce -wskazuje na ilustracji elementy budowy tasiemca -wskazuje drogi inwazji tasiemca do organizmu -wskazuje na schemacie cyklu rozwojowego tasiemca żywiciela pośredniego i ostatecznego -wskazuje charakterystyczne cechy nicieni -omawia budowę zewnętrzną nicieni -wymienia choroby wywołane przez nicienie -wymienia cechy charakterystyczne budowy zewnętrznej pierścienic -wyjaśnia znaczenie szczecinek, siodełka 	<p>tasiemca do pasożytniczego trybu życia</p> <ul style="list-style-type: none"> -wyjaśnia jakimi elementami budowy różnią się tasiemiec uzbrojony i nieuzbrojony -charakteryzuje znaczenie płazińców -wyjaśnia pojęcia rozdzielność płciową, dymorfizm płciowy -omawia rolę żywiciela pośredniego i ostatecznego w cyklu rozwojowym tasiemca -omawia środowisko i tryb życia nereidy oraz pijawki -wyjaśnia pojęcia zapłodnienie krzyżowe, obojnactwo 	<p>czynności życiowe płazińców</p> <ul style="list-style-type: none"> -omawia sposoby zapobiegania zarażeniu się tasiemcem -podaje przykład płazińca wolno żyjącego -charakteryzuje objawy chorób wywołanych przez nicienie -omawia znaczenie profilaktyki -wskazuje przystosowania pijawki do pasożytniczego trybu życia -charakteryzuje wskazane czynności życiowe pierścienic -charakteryzuje znaczenie nicieni w przyrodzie i dla człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> -wyjaśnia w jaki sposób powstają rafy koralowe -analizuje możliwości zakażenia się chorobami wywołanymi przez płazińce -wyjaśnia cykl rozwojowy tasiemca -ocenia znaczenie płazińców w przyrodzie i dla człowieka -omawia cykl rozwojowy glisty ludzkiej -wyjaśnia różnice w budowie między tasiemcem a glistą -wyjaśnia w jaki sposób pierścienice oczyszczają wodę
<p>III. Stawonogi I mięczaki.</p>	<ul style="list-style-type: none"> -rozpoznaje stawonogi wśród innych zwierząt -wymienia miejsca bytowania stawonogów -wymienia skorupiaki, owady i pajęczaki jako zwierzęta należące do stawonogów -wymienia główne części ciała poszczególnych grup stawonogów -wymienia główne części ciała skorupiaków -wskazuje środowiska występowania skorupiaków -wymienia elementy budowy zewnętrznej owadów -rozpoznaje owady wśród innych stawonogów -rozpoznaje pajęczaki wśród innych stawonogów -wymienia przedstawicieli pajęczaków -wymienia miejsca 	<ul style="list-style-type: none"> -wymienia cechy wspólne wszystkich stawonogów -wyjaśnia, czym jest oskórek i określa jego funkcje -wie na czym polega proces linienia -wymienia cztery grupy skorupiaków -wie czym odżywiają się wybrane skorupiaki (raki, kraby) -wskazuje charakterystyczne cechy budowy wybranych gatunków owadów -na wybranych przykładach omawia znaczenie owadów w przyrodzie i dla człowieka -wskazuje charakterystyczne cechy budowy zewnętrznej pajęczaków -omawia sposób odżywiania się pajęczaków 	<ul style="list-style-type: none"> -przedstawia kryteria podziału stawonogów na skorupiaki, owady i pajęczaki -opisuje funkcje odnóży stawonogów -nazywa poszczególne części ciała u raka stawowego -wyjaśnia funkcję wachlarza u raka -na kilku przykładach omawia różnice w budowie owadów oraz ich przystosowania do życia w różnych środowiskach -wykazuje związek istniejący między budową odnóży owadów a środowiskiem ich życia -wyjaśnia czym odżywiają się owady -omawia podstawowe czynności życiowe pajęczaków -wie do czego służą 	<ul style="list-style-type: none"> -charakteryzuje wskazane czynności życiowe stawonogów -omawia cechy umożliwiające rozpoznanie skorupiaków, owadów i pajęczaków -wymienia cechy adaptacyjne wskazanej grupy stawonogów -wyjaśnia, czym jest oko złożone -wykazuje związek między budową skorupiaków a środowiskiem ich życia -wskazuje różnicę w budowie i funkcjach pierwszej i drugiej pary skrzydeł -wyjaśnia na czym polega przeobrażenie zupełne a na czym przeobrażenia niezupełnego (podaje 	<ul style="list-style-type: none"> -wie do jakich związków należy chityna -analizuje cechy adaptacyjne stawonogów, umożliwiające im opanowanie różnych środowisk -charakteryzuje znaczenie skorupiaków w przyrodzie i dla człowieka -potrafi ułożyć proste łańcuchy pokarmowe obejmujące skorupiaki, owady, pajęczaki -analizuje budowę narządów gębowych owadów i wykazuje jej związek z pobieranym pokarmem -analizuje elementy budowy zewnętrznej pajęczaków i wykazuje

	występowania mięczaków -wskazuje na ilustracji elementy budowy ślimaka	-omawia budowę zewnętrzną mięczaków -wskazuje na ilustracjach elementy budowy mięczaków	nogogłaszczki i szczękoczułki -omawia czynności życiowe mięczaków -wyjaśnia pojęcie worek trzewiowy, tarka, syfon wpustowy, wypustowy -wyjaśnia sposoby odżywiania się mięczaków - omawia znaczenie mięczaków w przyrodzie i dla człowieka	przykłady owadów) -charakteryzuje odnóża pajęczaków -wykazuje różnice w budowie ślimaków, małży i głowonogów -podaje nazwy gatunkowe ślimaków posiadających i nieposiadających muszli	ich przystosowania do środowiska życia -rozpoznaje na ilustracji gatunki ślimaków -konstruuje tabelę, w której porównuje trzy grupy mięczaków
IV. Kręgowce zmiennocieplne.	-wyjaśnia dlaczego ryby zaliczane są do kręgowców -określa kształty ciała ryb w zależności od różnych miejsc ich występowania -wyjaśnia znaczenie ochronne łusek -wskazuje środowisko życia płazów -wymienia części ciała płazów -potrafi podać przykłady zwierząt zaliczanych do płazów -wie że płazy należą do kręgowców zmiennocieplnych -rozpoznaje na ilustracji płazy ogoniaste, beznogie i bezogonowe -wie że gady należą do kręgowców zmiennocieplnych - wymienia środowiska życia gadów -omawia budowę zewnętrzną gadów -rozpoznaje na ilustracji jaszczurki, krokodyle, węże i żółwie	-podaje przykłady zdobywania pokarmu przez ryby -wymienia i rozpoznaje na rysunku rodzaje płetw -wskazuje skrzela jako narząd wymiany gazowej -wyjaśnia, czym jest ławica i plankton - rozpoznaje przedstawicieli płazów wśród innych zwierząt -na podstawie ilustracji omawia budowę zewnętrzną płaza -wymienia stadia rozwojowe żaby -podaje przykłady płazów ogoniastych, bezogonowych i beznogich -wymienia gatunki płazów żyjących w Polsce -wyjaśnia związek istniejący między występowaniem gadów a ich zmiennocieplnością -określa środowiska życia gadów -podaje przyczyny zmniejszania się populacji gadów	-wie na czym polega zmiennocieplność -wyjaśnia podstawowe czynności życiowe ryb -wyjaśnia pojęcia zapłodnienie zewnętrzne, jajorodność, tarło, ikra -określa znaczenie ryb w przyrodzie i dla człowieka -charakteryzuje przystosowania płazów do życia w wodzie i na lądzie -omawia wybrane czynności życiowe płazów -wyjaśnia sposób wymiany gazowej u płazów -wymienia gatunki płazów żyjących w Polsce -omawia główne zagrożenia dla płazów -opisuje przystosowania gadów do życia na lądzie -omawia tryb życia gadów -omawia pokrycie ciała gadów -omawia sposoby zdobywania pokarmu przez gady -wskazuje sposoby ochrony gadów -wyjaśnia pojęcia: zapłodnienie wewnętrzne, jajorodność, jajożyworodność	-omawia na czym polegają wędrówki ryb, podaje przykłady takich ryb -podaje nazwy gatunkowe ryb drapieżnych, roślinożernych, wszystkożernych -omawia cykl rozwojowy żaby i wykazuje jego związek z życiem w wodzie i na lądzie -potrafi wyjaśnić podając konkretne argumenty dlaczego płazy nazywane są zwierzętami dwuśrodowiskowymi - wskazuje sposoby ochrony płazów -charakteryzuje rozmnażanie i rozwój gadów -analizuje przebieg wymiany gazowej u gadów -charakteryzuje gady występujące w Polsce -wyjaśnia przyczyny wymierania gadów i podaje sposoby zapobiegania zmniejszaniu się ich populacji -określa funkcję błon płodowych oraz elementów jaja gada	-wyjaśnia mechanizm wymiany gazowej u ryb - wykazuje związek istniejący między budową ryb a miejscem ich bytowania -określa rolę linii bocznej -potrafi podać różnicę między rybą chrzęstnoszkieletową a kostnoszkieletową - wyjaśnia, w jaki sposób przebiega wymiana gazowa u płazów, wykazując związek z ich życiem w dwóch środowiskach -wykazuje związek istniejący między trybem życia płazów a ich zmiennocieplnością -określa rolę płazów w biologicznej walce ze szkodnikami -analizuje pokrycie ciała gadów w kontekście ochrony przed utratą wody -wykazuje związek między sposobem rozmnażania gadów a środowiskiem ich życia

<p>V. Kręgowce stałocieplne.</p>	<ul style="list-style-type: none"> -wie, że ptaki zaliczane są do kręgowców stałocieplnych -na ilustracji wskazuje elementy budowy ptaków - podaje przykłady ptaków żyjących w różnych środowiskach -wie, że ssaki zaliczane są do kręgowców stałocieplnych -wskazuje środowiska występowania ssaków -na podstawie ilustracji omawia budowę zewnętrzną ssaków -wymienia przystosowania ssaków do zróżnicowanych środowisk ich bytowania 	<ul style="list-style-type: none"> -rozpoznaje rodzaje piór -wymienia elementy budowy jaja -rozpoznaje ptaki wśród innych zwierząt, wskazując ich charakterystyczne cechy -wymienia pozytywne znaczenie ptaków w przyrodzie -określa rolę gruczołu kuprowego -wykazuje zróżnicowanie siedlisk zajmowanych przez ssaki -wymienia wytwory skóry ssaków -wykazuje zależność między budową morfologiczną ssaków a zajmowanym przez nie siedliskiem -nazywa wskazane zęby ssaków 	<ul style="list-style-type: none"> -omawia przystosowania ptaków do lotu -określa funkcję elementów budowy jaja -omawia budowę piór -wyjaśnia proces rozmnażania i rozwój ptaków -omawia znaczenie ptaków w przyrodzie i dla człowieka -wskazuje zagrożenia dla ptaków -wykazuje związek istniejący między wielkością i kształtem dziobów ptaków a rodzajem spożywanego przez nie pokarmu -omawia sposoby ochrony ptaków -wymienia cechy występujące wyłącznie u ssaków -na ilustracji wskazuje cechy charakterystyczne i wspólne dla ssaków -wyjaśnia, że budowa skóry ssaków ma związek z utrzymywaniem przez nie stałocieplności -omawia proces rozmnażania i rozwój ssaków -wymienia wytwory naskórka -rozpoznaje zęby ssaków i wyjaśnia ich funkcje -wyjaśnia znaczenie ssaków dla przyrody 	<ul style="list-style-type: none"> -analizuje budowę piór ptaków w związku z pełnioną przez nie funkcją -wykazuje związek istniejący między wymianą gazową a umiejętnością latania ptaków -wyjaśnia proces rozmnażania i rozwoju ptaków -wyjaśnia różnicę między gniazdownikami i zagniazdownikami, podaje konkretne przykłady ptaków będących gniazdownikami oraz zagniazdownikami -omawia rozmnażanie ssaków używając pojęć żyworość, łożysko - opisuje przystosowania ssaków do różnych środowisk życia -charakteryzuje opiekę nad potomstwem u ssaków -podaje przykłady stekowców -identyfikuje wytwory skóry ssaków -omawia znaczenie ssaków dla człowieka -wymienia zagrożenia dla ssaków 	<ul style="list-style-type: none"> -wykazuje związek między stałocieplnością ptaków a środowiskiem i trybem ich życia - umiejętnie korzysta z klucza do oznaczania popularnych gatunków ptaków -analizuje związek zachodzący między wymianą gazową ssaków a zróżnicowanymi środowiskami ich występowania i ich życiową aktywnością -analizuje funkcje skóry w aspekcie różnorodności siedlisk zajmowanych przez ssaki -analizuje zagrożenia ssaków i wskazuje sposoby ich ochrony
----------------------------------	--	--	---	--	--

Szczegółowe wymagania edukacyjne z biologii dla klasy 7 szkoły podstawowej oparte na Programie nauczania biologii „Puls życia” autorstwa Anny Zdziennickiej. Uczeń, który nie spełnia wymagań na ocenę dopuszczającą, otrzymuje ocenę niedostateczną.

Dział	Poziom wymagań				
	Ocena dopuszczająca [1]	Ocena dostateczna [1+2]	Ocena dobra [1+2+3]	Ocena bardzo dobra [1+2+3+4]	Ocena celująca [1+2+3+4+5]
I. Biologia jako nauka	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -określa przedmiot badań biologii jako nauki -podaje przykłady dziedzin biologii -wymienia dziedziny biologii zajmujące się budową i funkcjonowaniem człowieka -wymienia źródła wiedzy biologicznej -wskazuje komórkę jako podstawową jednostkę organizacji życia -wymienia elementy budowy komórek: roślinnej, zwierzęcej, grzybowej i bakteryjne -obserwuje preparaty przygotowane przez nauczyciela 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -korzysta z poszczególnych źródeł wiedzy -opisuje cechy organizmów żywych -wymienia funkcje poszczególnych struktur komórkowych -posługuje się mikroskopem -z pomocą nauczyciela wykonuje proste preparaty mikroskopowe - rysuje obraz widziany pod mikroskopem 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -posługuje się właściwymi źródłami wiedzy biologicznej podczas rozwiązywania problemów -rozróżnia próby kontrolną i badawczą -odróżnia pod mikroskopem, na schemacie, zdjęciu lub na podstawie opisu poszczególne elementy budowy komórki -samodzielnie wykonuje proste preparaty mikroskopowe -rysuje obraz widziany pod mikroskopem -wyjaśnia rolę poszczególnych elementów komórki -porównuje budowę różnych komórek 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -charakteryzuje wybrane dziedziny biologii -przedstawia metody badań stosowanych w biologii -omawia budowę i funkcje struktur komórkowych -analizuje różnice między poszczególnymi typami komórek -wyciąga wnioski dotyczące komórkowej budowy organizmów na podstawie obserwacji preparatów -wykonuje preparaty mikroskopowe, ustawia ostrość obrazu za pomocą śrub: makro- i mikrometrycznej, samodzielnie rysuje obraz widziany pod mikroskopem 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -wykonuje przestrzenny model komórki z dowolnego materiału -analizuje różnice między poszczególnymi typami komórek oraz wykazuje związek ich budowy z pełnioną funkcją -samodzielnie wykonuje preparaty mikroskopowe -sprawnie posługuje się mikroskopem
II. Skóra	<ul style="list-style-type: none"> -wymienia warstwy skóry -przedstawia podstawowe funkcje skóry -wymienia wytwory naskórka -z pomocą nauczyciela omawia wykonane doświadczenie wykazujące, że skóra jest narządem zmysłu -wymienia choroby skóry -podaje przykłady dolegliwości skóry -omawia zasady pielęgnacji 	<ul style="list-style-type: none"> -omawia funkcje skóry i warstwy podskórnej -rozpoznaje na ilustracji lub schemacie warstwy skóry -samodzielnie omawia wykonane doświadczenie wykazujące, że skóra jest narządem zmysłu -opisuje stan zdrowej skóry -wskazuje konieczność 	<ul style="list-style-type: none"> -wykazuje na konkretnych przykładach związek między budową a funkcjami skóry -opisuje funkcje poszczególnych wytworów naskórka -z pomocą nauczyciela wykonuje doświadczenie wykazujące, że skóra jest narządem zmysłu -omawia objawy dolegliwości skóry 	<ul style="list-style-type: none"> -na podstawie opisu wykonuje doświadczenie wykazujące, że skóra jest narządem zmysłu -ocenia wpływ promieni słonecznych na skórę -wyszukuje informacje o środkach kosmetycznych z filtrem UV przeznaczonych dla młodzieży -demonstruje zasady 	<ul style="list-style-type: none"> -wyszukuje odpowiednie informacje i planuje doświadczenie wykazujące, że skóra jest narządem zmysłu -przygotowuje pytania i przeprowadza wywiad z lekarzem lub pielęgniarką na temat chorób skóry oraz profilaktyki czerniaka i grzybicy

	skóry młodzieńczej	<p>dbania o dobry stan skóry</p> <ul style="list-style-type: none"> -wymienia przyczyny grzybic skóry -wskazuje metody zapobiegania grzybicom skóry -klasyfikuje rodzaje oparzeń i odmrożeń skóry -omawia zasady udzielania pierwszej pomocy w przypadku oparzeń skóry 	<ul style="list-style-type: none"> -wyjaśnia, czym są alergię skórne -wyjaśnia zależność między ekspozycją skóry na silne nasłonecznienie a rozwojem czerniaka -uzasadnia konieczność konsultacji lekarskiej w przypadku pojawienia się zmian na skórze 	udzielania pierwszej pomocy w przypadku oparzeń skóry	-wyszukuje w różnych źródłach informacje na temat chorób, profilaktyki i pielęgnacji skóry młodzieńczej do projektu edukacyjnego
III. Aparat ruchu	<ul style="list-style-type: none"> -wskazuje części bierną i czynną aparatu ruchu -podaje nazwy wskazanych elementów budowy szkieletu -wymienia elementy szkieletu osiowego -wymienia elementy budujące klatkę piersiową -podaje nazwy odcinków kręgosłupa -wymienia elementy budowy szkieletu kończyn oraz ich obręczy -opisuje budowę kości -omawia cechy fizyczne kości -wskazuje miejsce występowania szpiku kostnego -wymienia składniki chemiczne kości -wymienia rodzaje tkanki mięśniowej -wskazuje położenie tkanek mięśniowej gładkiej i poprzecznie prążkowanej szkieletowej -wymienia naturalne krzywizny kręgosłupa -opisuje przyczyny powstawania wad postawy -wymienia choroby aparatu ruchu -wskazuje ślad stopy z 	<ul style="list-style-type: none"> -wskazuje na schemacie, rysunku i modelu szkielet osiowy oraz szkielet obręczy i kończyn -wskazuje na modelu lub ilustracji mózgo- i trzewioczaszkę -wymienia narządy chronione przez klatkę piersiową -wskazuje na schemacie, rysunku i modelu elementy szkieletu osiowego -wymienia rodzaje połączeń kości -opisuje budowę stawu -rozpoznaje rodzaje stawów -odróżnia staw zawiasowy od stawu kulistego -omawia na podstawie ilustracji doświadczenie wykazujące skład chemiczny kości 	<ul style="list-style-type: none"> -wyjaśnia sposób działania części biernej i czynnej aparatu ruchu -wskazuje na związek budowy kości z ich funkcją w organizmie -rozpoznaje różne kształty kości -wymienia kości budujące szkielet osiowy -charakteryzuje funkcje szkieletu osiowego -wyjaśnia związek budowy czaszki z pełnionymi przez nią funkcjami -wymienia kości tworzące obręcz barkową i miedniczną -porównuje budowę kończyny górnej i dolnej -charakteryzuje połączenia kości -wyjaśnia związek budowy stawu z zakresem ruchu kończyny -omawia znaczenie składników chemicznych kości -opisuje rolę szpiku kostnego -określa funkcje wskazanych mięśni szkieletowych -opisuje cechy tkanki 	<ul style="list-style-type: none"> -wyjaśnia związek budowy kości z ich funkcją w organizmie -omawia rolę chrząstek w budowie klatki piersiowej -porównuje budowę poszczególnych odcinków kręgosłupa -rozpoznaje elementy budowy mózgowcowej i trzewioczaszki -wykazuje związek budowy szkieletu kończyn z funkcjami kończyn górnej i dolnej -wykazuje związek budowy szkieletu obręczy kończyn z ich funkcjami -wykonuje przygotowane doświadczenie wykazujące skład chemiczny kości -demonstruje na przykładzie cechy fizyczne kości 	<ul style="list-style-type: none"> -klasyfikuje podane kości pod względem kształtów na przykładzie własnego organizmu wykazuje związek budowy kości z ich funkcją -analizuje związek budowy poszczególnych kręgów kręgosłupa z pełnioną przez nie funkcją -wykazuje związek budowy odcinków kręgosłupa z pełnioną przez nie funkcją -charakteryzuje funkcje kończyn górnej i dolnej oraz wykazuje związek z funkcjonowaniem człowieka w środowisku -planuje i samodzielnie wykonuje doświadczenie wykazujące skład chemiczny kości -wyszukuje odpowiednie informacje i przeprowadza doświadczenie ilustrujące wytrzymałość kości na złamanie

	<p>plaskostopiem</p> <p>-omawia przedstawione na ilustracji wady podstawy</p>		<p>mięśniowej</p> <p>-rozpoznaje przedstawione na ilustracji wady postawy</p> <p>-opisuje urazy kończyn</p> <p>-omawia zasady udzielania pierwszej pomocy w przypadku urazów kończyn</p> <p>-omawia przyczyny chorób aparatu ruchu</p>		
<p>IV. Układ pokarmowy.</p>	<p>-wymienia podstawowe składniki odżywcze</p> <p>-wymienia produkty spożywcze zawierające białko</p> <p>-podaje przykłady pokarmów, które są źródłem węglowodanów</p> <p>-wymienia pokarmy zawierające tłuszcze</p> <p>-omawia z pomocą nauczyciela przebieg doświadczenia wykrywającego obecność tłuszczów i skrobi w wybranych produktach spożywczych</p> <p>-wymienia przykłady witamin rozpuszczalnych w wodzie i w tłuszczach</p> <p>-podaje przykład jednej awitaminozy</p> <p>-wymienia najważniejsze pierwiastki budujące ciała organizmów</p> <p>-podaje rolę dwóch wybranych makroelementów w organizmie człowieka</p> <p>-wymienia po trzy makroelementy i mikroelementy</p> <p>-wyjaśnia, na czym polega trawienie pokarmów</p> <p>-wymienia rodzaje zębów u człowieka</p> <p>-wymienia odcinki przewodu pokarmowego człowieka</p>	<p>-klasyfikuje składniki odżywcze na budulcowe i energetyczne</p> <p>-określa aminokwasy jako cząsteczki budulcowe białek</p> <p>-wskazuje rolę tłuszczów w organizmie</p> <p>-samodzielnie omawia przebieg doświadczenia wykrywającego obecność tłuszczów i skrobi w wybranych produktach spożywczych</p> <p>-wymienia witaminy rozpuszczalne w wodzie i w tłuszczach</p> <p>-wymienia skutki niedoboru witamin</p> <p>-wskazuje rolę wody w organizmie</p> <p>-omawia znaczenie makroelementów i mikroelementów w organizmie człowieka</p> <p>-opisuje rolę poszczególnych rodzajów zębów</p> <p>-wskazuje odcinki przewodu pokarmowego na planszy lub modelu</p> <p>-rozpoznaje wątrobę i trzustkę na schemacie</p> <p>-lokalizuje położenie wątroby i trzustki we własnym ciele</p> <p>-wskazuje grupy pokarmów w piramidzie zdrowego żywienia i aktywności fizycznej</p> <p>-wskazuje na zależność diety od</p>	<p>-wyjaśnia znaczenie składników odżywczych dla organizmu</p> <p>-określa znaczenie błonnika w prawidłowym funkcjonowaniu układu pokarmowego</p> <p>-uzasadnia konieczność systematycznego spożywania owoców i warzyw</p> <p>-porównuje pokarmy pełnowartościowe i niepełnowartościowe</p> <p>-analizuje etykiety produktów spożywczych pod kątem zawartości różnych składników odżywczych</p> <p>-charakteryzuje rodzaje witamin</p> <p>-przedstawia rolę i skutki niedoboru witamin: A, C, B6, B12, B9,D</p> <p>-przedstawia rolę i skutki niedoboru składników mineralnych: Mg, Fe, Ca</p> <p>-określa skutki niewłaściwej suplementacji witamin i składników mineralnych na przygotowanym sprzęcie</p> <p>-omawia funkcje poszczególnych odcinków przewodu pokarmowego</p> <p>-charakteryzuje funkcje wątroby i trzustki</p> <p>-wyjaśnia znaczenie pojęcia wartość energetyczna</p>	<p>-ilustruje na przykładach źródła składników odżywczych i wyjaśnia ich znaczenie dla organizmu</p> <p>-wyjaśnia związek między spożywaniem produktów białkowych a prawidłowym wzrostem ciała</p> <p>-omawia rolę aminokwasów egzogennych w organizmie</p> <p>-porównuje wartość energetyczną węglowodanów i tłuszczów</p> <p>-wyjaśnia skutki nadmiernego spożywania tłuszczów</p> <p>-analizuje skutki niedoboru witamin, makroelementów i mikroelementów w organizmie</p> <p>-przewiduje skutki niedoboru wody w organizmie</p> <p>-omawia znaczenie procesu trawienia</p> <p>-opisuje etapy trawienia pokarmów w poszczególnych odcinkach przewodu pokarmowego</p> <p>-analizuje miejsca wchłaniania strawionego pokarmu i wody</p> <p>-demonstruje czynności udzielania pierwszej pomocy</p>	<p>-planuje i samodzielnie przeprowadza doświadczenie wykrywające obecność tłuszczów i skrobi w wybranych produktach spożywczych</p> <p>-analizuje zależność między rodzajami spożywanych pokarmów a funkcjonowaniem organizmu</p> <p>-wyszukuje odpowiednie informacje, planuje i wykonuje doświadczenie dotyczące witaminy C</p> <p>-przygotowuje i prezentuje wystąpienie w dowolnej formie na temat zaburzeniami łaknienia i przemiany materii</p> <p>-uzasadnia konieczność badań przesiewowych w celu wykrywania wczesnych stadiów raka jelita grubego</p>

	<ul style="list-style-type: none"> -określa zasady zdrowego żywienia -wymienia przykłady chorób układu pokarmowego -wymienia zasady profilaktyki chorób układu pokarmowego -według podanego wzoru oblicza indeks masy ciała -wymienia przyczyny próchnicy zębów 	<ul style="list-style-type: none"> zmiennych warunków zewnętrznych -układu jadalospis w zależności od zmiennych warunków zewnętrznych -analizuje indeks masy ciała swój i kolegów, wykazuje prawidłowości i odchylenia od normy -omawia zasady udzielania pierwszej pomocy w przypadku zakrzuszenia 	<ul style="list-style-type: none"> pokarmu wykazuje zależność między dietą a czynnikami, które ją warunkują -przewiduje skutki złego odżywiania się wykazuje, że WZW A, WZW B i WZW C są chorobami związanymi z higieną układu pokarmowego -omawia zasady profilaktyki choroby wrzodowej żołądka i dwunastnicy, zatrucia pokarmowego i raka jelita grubego -analizuje indeks masy ciała w zależności od stosowanej diety 	<ul style="list-style-type: none"> w przypadku zakrzuszenia -wskazuje zasady profilaktyki próchnicy zębów -wyjaśnia, dlaczego należy stosować dietę zróżnicowaną i dostosowaną do potrzeb organizmu (wiek, stan zdrowia, tryb życia, aktywność fizyczna, pora roku) -układa odpowiednią dietę dla uczniów z nadwagą i niedowagą 	
V. Układ krążenia.	<ul style="list-style-type: none"> -podaje nazwy elementów morfotycznych krwi -wymienia grupy krwi -wymienia składniki biorące udział w krzepnięciu krwi -wymienia narządy układu krwionośnego -z pomocą nauczyciela omawia na podstawie ilustracji mały i duży obieg krwi -lokalizuje położenie serca we własnym ciele -wymienia elementy budowy serca -podaje prawidłową wartość pulsu i ciśnienia zdrowego człowieka -wymienia choroby układu krwionośnego -omawia pierwszą pomoc w wypadku krwawień i krwotoków -wymienia cechy układu limfatycznego -wymienia narządy układu limfatycznego -wymienia elementy układu 	<ul style="list-style-type: none"> -omawia funkcje krwi -wymienia grupy krwi i wyjaśnia, co stanowi podstawę ich wyodrębnienia -wyjaśnia, co to jest konflikt serologiczny -omawia funkcje wybranego naczynia krwionośnego -porównuje budowę i funkcje żył, tętnic oraz naczyń włosowatych -opisuje funkcje zastawek żylnych -rozpoznaje elementy budowy serca i naczynia krwionośnego na schemacie (ilustracji z podręcznika) -wyjaśnia, czym jest puls -wymienia przyczyny chorób układu krwionośnego -wymienia czynniki wpływające korzystnie na funkcjonowanie układu krwionośnego -opisuje budowę układu limfatycznego -omawia rolę węzłów chłonnych 	<ul style="list-style-type: none"> -omawia znaczenie krwi -charakteryzuje elementy morfotyczne krwi -omawia rolę hemoglobiny -przedstawia społeczne znaczenie krwiodawstwa -przewiduje skutki konfliktu serologicznego -porównuje krwiobiegi mały i duży -opisuje drogę krwi płynącej w małym i dużym krwiobiegu -opisuje mechanizm pracy serca -omawia fazy cyklu pracy serca -mierzy koledze puls -wyjaśnia różnicę między ciśnieniem skurczowym a ciśnieniem rozkurczowym krwi -analizuje przyczyny chorób układu krwionośnego -charakteryzuje objawy krwotoku żylnego i tętniczego -wyjaśnia, na czym polega białaczka i anemia 	<ul style="list-style-type: none"> -omawia zasady transfuzji krwi -wyjaśnia mechanizm krzepnięcia krwi -rozpoznaje elementy morfotyczne krwi na podstawie obserwacji mikroskopowej -rozpoznaje poszczególne naczynia krwionośne na ilustracji -wykazuje związek budowy naczyń krwionośnych z pełnionymi przez nie funkcjami -wykazuje rolę zastawek w funkcjonowaniu serca -porównuje wartości ciśnienia skurczowego i rozkurczowego krwi -omawia doświadczenie wykazujące wpływ wysiłku fizycznego na zmiany tętna i ciśnienia krwi -przygotowuje portfolio na temat chorób układu krwionośnego 	<ul style="list-style-type: none"> -uzasadnia potrzebę wykonywania badań zapobiegających konfliktowi serologicznemu -analizuje wyniki laboratoryjnego badania krwi -analizuje związek przepływu krwi w naczyniach z wymianą gazową -planuje i przeprowadza doświadczenie wykazujące wpływ wysiłku fizycznego na zmiany tętna i ciśnienia krwi -wyszukuje i prezentuje w dowolnej formie materiały edukacyjne oświaty zdrowotnej na temat chorób społecznych: miażdżycy, nadciśnienia tętniczego i zawałów serca -porównuje układ

	<p>odpornościowego</p> <ul style="list-style-type: none"> -wymienia rodzaje odporności -przedstawia różnice między surowicą a szczepionką -wymienia czynniki mogące wywołać alergię -opisuje objawy alergii 	<ul style="list-style-type: none"> -wyróżnia odporność swoistą i nieswoistą, czynną i bierną, naturalną i sztuczną -definiuje szczepionkę i surowicę jako czynniki odpowiadające za odporność nabytą -określa przyczynę choroby AIDS -wyjaśnia, na czym polega transplantacja narządów -podaje przykłady narządów, które można przeszczepiać 	<ul style="list-style-type: none"> -przedstawia znaczenie aktywności fizycznej i prawidłowej diety dla właściwego funkcjonowania układu krwionośnego -opisuje rolę układu limfatycznego -omawia rolę elementów układu odpornościowego -charakteryzuje rodzaje odporności -określa zasadę działania szczepionki i surowicy -wyjaśnia sposób zakażenia HIV -wskazuje drogi zakażenia się HIV -wskazuje zasady profilaktyki AIDS 	<ul style="list-style-type: none"> -demonstruje pierwszą pomoc w wypadku krwotoków -wyjaśnia znaczenie badań profilaktycznych chorób układu krwionośnego -rozpoznaje na ilustracji lub schemacie narządy układu limfatycznego -wyjaśnia mechanizm działania odporności swoistej -opisuje rodzaje leukocytów -odróżnia działanie szczepionki od działania surowicy -uzasadnia, że alergię jest związana z nadwrażliwością układu odpornościowego 	<p>limfatyczny z układem krwionośnym</p> <ul style="list-style-type: none"> -analizuje wykaz szczepień w swojej książeczce zdrowia -ocenia znaczenie szczepień -przedstawia znaczenie przeszczepów oraz zgody na transplantację narządów po śmierci
VI. Układ oddechowy.	<ul style="list-style-type: none"> -wymienia odcinki układu oddechowego -rozpoznaje na ilustracji narządy układu oddechowego -wymienia narządy biorące udział w procesie wentylacji płuc -demonstruje na sobie mechanizm wdechu i wydechu -z pomocą nauczyciela omawia doświadczenie wykrywające obecność CO₂ w wydychanym powietrzu -definiuje mitochondrium jako miejsce oddychania komórkowego -wskazuje ATP jako nośnik energii -definiuje kichanie i kaszel jako reakcje obronne organizmu -wymienia choroby układu oddechowego -wymienia czynniki wpływające 	<ul style="list-style-type: none"> -omawia funkcje elementów układu oddechowego -opisuje rolę nagłośni -na podstawie własnego organizmu przedstawia mechanizm wentylacji płuc -wskazuje różnice w ruchach klatki piersiowej i przepony podczas wdechu i wydechu -przedstawia rolę krwi w transporcie gazów oddechowych -omawia zawartość gazów w powietrzu wdychanym i wydychanym -oblicza liczbę wdechów i wydechów przed wysiłkiem fizycznym i po nim -z pomocą nauczyciela przeprowadza doświadczenie wykrywające obecność CO₂ w wydychanym powietrzu -zapisuje słownie równanie reakcji chemicznej ilustrujące utlenianie 	<ul style="list-style-type: none"> -wyróżnia drogi oddechowe i narządy wymiany gazowej -wykazuje związek budowy elementów układu oddechowego z pełnionymi funkcjami -wyróżnia procesy wentylacji płuc i oddychania komórkowego -opisuje dyfuzję O₂ i CO₂ zachodzącą w pęcherzykach płucnych -wyjaśnia zależność między liczbą oddechów a wysiłkiem fizycznym -na przygotowanym sprzęcie samodzielnie przeprowadza doświadczenie wykrywające obecność CO₂ w wydychanym powietrzu -określa znaczenie oddychania komórkowego -zapisuje za pomocą symboli 	<ul style="list-style-type: none"> -odróżnia głośnię i nagłośnię -demonstruje mechanizm modulacji głosu -definiuje płuca jako miejsce wymiany gazowej -wykazuje związek między budową a funkcją płuc -interpretuje wyniki doświadczenia wykrywającego CO₂ w wydychanym powietrzu -przedstawia graficznie zawartość gazów w powietrzu wdychanym i wydychanym -analizuje proces wymiany gazowej w płucach i tkankach -omawia obserwację dotyczącą wpływu wysiłku fizycznego na częstość oddechów -samodzielnie przygotowuje zestaw laboratoryjny i 	<ul style="list-style-type: none"> -wykonuje z dowolnych materiałów model układu oddechowego -wyszukuje odpowiednie metody i bada pojemność własnych płuc -planuje i wykonuje obserwację wpływu wysiłku fizycznego na częstość oddechów -wyszukuje odpowiednie informacje, planuje i samodzielnie przeprowadza doświadczenie wykazujące obecność CO₂ w wydychanym powietrzu -opisuje zależność między ilością mitochondriów a zapotrzebowaniem narządów na energię

	na prawidłowe funkcjonowanie układu oddechowego	<p>glukozy</p> <ul style="list-style-type: none"> -wskazuje źródła infekcji górnych i dolnych dróg oddechowych -określa sposoby zapobiegania chorobom układu oddechowego opisuje przyczyny astmy -omawia zasady postępowania w przypadku utraty oddechu -omawia wpływ zanieczyszczeń pyłowych na prawidłowe funkcjonowanie układu oddechowego 	<p>chemicznych równanie reakcji ilustrujące utlenianie glukozy</p> <ul style="list-style-type: none"> -omawia rolę ATP w organizmie podaje objawy wybranych chorób układu oddechowego -wyjaśnia związek między wdychaniem powietrza przez nos a profilaktyką chorób układu oddechowego -opisuje zasady profilaktyki anginy, gruźlicy i rakapłuc rozdziela palenie tytoniu 	<p>przeprowadza doświadczenie wykazujące obecność CO₂ w wydychanym powietrzu</p> <ul style="list-style-type: none"> -wyjaśnia sposób magazynowania energii w ATP -wykazuje zależność między zanieczyszczeniem środowiska a zachorowalnością na astmę -demonstruje zasady udzielania pierwszej pomocy w wypadku zatrzymania oddechu -analizuje wpływ palenia tytoniu na funkcjonowanie układu oddechowego -wyszukuje w dowolnych źródłach informacje na temat przyczyn rozwoju raka płuc 	<p>-przeprowadza według podanego schematu i pod opieką nauczyciela badanie zawartości substancji smolistych w jednym papierosie</p> <ul style="list-style-type: none"> -przeprowadza wywiad w przyrodniczym zdrowia na temat profilaktyki chorób płuc
VII. Układ wydalniczy.	<ul style="list-style-type: none"> -wymienia przykłady substancji, które są wydalane przez organizm człowieka -wymienia narządy układu wydalniczego -wymienia zasady higieny układu wydalniczego -wymienia choroby układu wydalniczego 	<ul style="list-style-type: none"> -wyjaśnia pojęcia wydalanie i defekacja -wymienia drogi wydalania zbędnych produktów przemiany materii -wymienia CO₂ i mocznik jako zbędne produkty przemiany materii -wskazuje na zakażenia dróg moczowych i kamicę nerkową jako choroby układu wydalniczego -wymienia badania stosowane w profilaktyce tych chorób -określa dzienne zapotrzebowanie organizmu człowieka na wodę 	<ul style="list-style-type: none"> -porównuje wydalanie i defekację -omawia na podstawie ilustracji proces powstawania moczu -wskazuje na modelu lub ilustracji miejsce powstawania moczu pierwotnego -opisuje sposoby wydalania mocznika i CO₂ -omawia przyczyny chorób układu wydalniczego -omawia na ilustracji przebieg dializy -wyjaśnia znaczenie wykonywania badań kontrolnych moczu -wskazuje na konieczność okresowego wykonywania badań kontrolnych moczu 	<ul style="list-style-type: none"> -rozpoznaje na modelu lub materiale świeżym warstwy budujące nerkę -omawia rolę układu wydalniczego w prawidłowym funkcjonowaniu całego organizmu -uzasadnia konieczność picia dużych ilości wody podczas leczenia chorób nerek -ocenia rolę dializy w ratowaniu życia -uzasadnia konieczność regularnego opróżniania pęcherza moczowego 	<ul style="list-style-type: none"> -wykonuje z dowolnego materiału model układu moczowego -tworzy schemat przemian substancji odżywczych od zjedzenia do wydalania - analizuje własne wyniki laboratoryjnego badania moczu i na tej podstawie określa stan zdrowia własnego układu wydalniczego
VIII.	-wymienia gruczoły dokrewne	-klasyfikuje gruczoły	-określa cechy hormonów	-przedstawia biologiczną	-uzasadnia, że nie należy

<p>Regulacja nerwowo-hormonalna.</p>	<ul style="list-style-type: none"> -wymienia przykłady hormonów -wskazuje na ilustracji położenie najważniejszych gruczołów dokrewnych -wymienia skutki nadmiaru i niedoboru hormonu wzrostu -wymienia funkcje układu nerwowego -wymienia elementy budowy ośrodkowego i obwodowego układu nerwowego -rozpoznaje na ilustracji ośrodkowy i obwodowy układ nerwowy -wskazuje na ilustracji najważniejsze elementy mózgowia -wymienia mózgowie i rdzeń kręgowy jako narządy ośrodkowego układu nerwowego -wymienia rodzaje nerwów obwodowych -podaje po trzy przykłady odruchów warunkowych i bezwarunkowych -wymienia czynniki wywołujące stres -podaje przykłady trzech chorób spowodowanych stresem 	<p>na gruczoły wydzielania zewnętrznego i wewnętrznego</p> <ul style="list-style-type: none"> -wyjaśnia pojęcie gruczoł dokrewny -wyjaśnia, czym są hormony -podaje przyczyny cukrzycy -wyjaśnia pojęcie równowaga hormonalna -opisuje elementy budowy komórki nerwowej -wskazuje na ilustracji neuronu przebieg impulsu nerwowego -wyróżnia somatyczny i autonomiczny układ nerwowy -wskazuje elementy budowy rdzenia kręgowego -na ilustracji wyróżnia włókna czuciowe i ruchowe -omawia na podstawie ilustracji drogę impulsu nerwowego w łuku odruchowym -odróżnia odruchy warunkowe i bezwarunkowe -wymienia sposoby radzenia sobie ze stresem -wymienia przykłady chorób układu nerwowego -przyporządkowuje wybranym chorobom układu nerwowego charakterystyczne objawy 	<p>przyporządkowuje hormony do odpowiednich gruczołów, które je wytwarzają</p> <ul style="list-style-type: none"> -charakteryzuje działanie insuliny i glukagonu -interpretuje skutki nadmiaru i niedoboru hormonów opisuje funkcje układu nerwowego -porównuje działanie układów nerwowego i dokrewnego -wykazuje związek budowy komórki nerwowej z jej funkcją -omawia działanie ośrodkowego i obwodowego układu nerwowego -opisuje budowę rdzenia kręgowego -objaśnia na ilustracji budowę mózgowia -wyjaśnia różnicę między odruchem warunkowym a bezwarunkowym -charakteryzuje odruchy warunkowe i bezwarunkowe -przedstawia graficznie drogę impulsu nerwowego w łuku odruchowym -wyjaśnia dodatni i ujemny wpływ stresu na funkcjonowanie organizmu -opisuje przyczyny nerwicy -rozpoznaje cechy depresji -wymienia choroby układu nerwowego: padaczkę, autyzm, stwardnienie rozsiane, chorobę Alzheimera 	<p>rolę hormonu wzrostu, tyroksyny, insuliny, adrenaliny, testosteronu, estrogenów</p> <ul style="list-style-type: none"> -omawia znaczenie swoistego działania hormonów -wyjaśnia, na czym polega antagonistyczne działanie insuliny i glukagonu -uzasadnia związek niedoboru insuliny z cukrzycą -wyjaśnia sposób działania synapsy -charakteryzuje funkcje somatycznego i autonomicznego układu nerwowego -porównuje funkcje współczulnej i przywspółczulnej części autonomicznego układu nerwowego -określa mózgowie jako jednostkę nadrzędną w stosunku do pozostałych części układu nerwowego -przedstawia rolę odruchów warunkowych w procesie uczenia się -na podstawie rysunku wyjaśnia mechanizm odruchu kolanowego analizuje przyczyny chorób układu nerwowego -omawia wpływ snu na procesy uczenia się i zapamiętywania oraz na odporność organizmu -charakteryzuje objawy depresji, padaczki, autyzmu, stwardnienia rozsianego, choroby Alzheimera 	<p>bez konsultacji z lekarzem przyjmować preparatów leków hormonalnych</p> <ul style="list-style-type: none"> -analizuje i wykazuje różnice między cukrzycą typu 1 i 2 -ocenia rolę regulacji nerwowo-hormonalnej w prawidłowym funkcjonowaniu całego organizmu -uzasadnia nadrzędną funkcję mózgowia w stosunku do pozostałych części układu nerwowego -dowodzi znaczenia odruchów warunkowych i bezwarunkowych w życiu człowieka -demonstruje na koleдке odruch kolanowy i -wyjaśnia działanie tego odruchu -analizuje związek między prawidłowym wysypianiem się a funkcjonowaniem organizmu
--------------------------------------	---	---	---	---	--

<p>IX. Narządy zmysłów.</p>	<ul style="list-style-type: none"> -omawia znaczenie zmysłów w życiu człowieka -rozróżnia w narządzie wzroku aparat ochronny oka i gałkę oczną -wymienia elementy wchodzące w skład aparatu ochronnego oka -rozpoznaje na ilustracji elementy budowy oka -rozpoznaje na ilustracji elementy budowy ucha wyróżnia ucho zewnętrzne, środkowe i wewnętrzne -wymienia wady wzroku -omawia zasady higieny oczu -wymienia choroby oczu i uszu -przedstawia rolę zmysłów powonienia, smaku i dotyku -wskazuje rozmieszczenie receptorów powonienia, smaku i dotyku -wymienia podstawowe smaki -wymienia bodźce odbierane przez receptory skóry -omawia rolę węchu w ocenie pokarmów 	<ul style="list-style-type: none"> -opisuje funkcje elementów aparatu ochronnego oka -wyjaśnia pojęcie akomodacja oka -omawia znaczenie adaptacji oka -omawia funkcje elementów budowy oka -wskazuje na ilustracji położenie narządu równowagi -wymienia funkcje poszczególnych elementów ucha -rozpoznaje na ilustracji krótkowzroczność i dalekowzroczność -definiuje hałas jako czynnik powodujący głuchotę -omawia przyczyny powstawania wad wzroku -wymienia rodzaje kubków smakowych -omawia doświadczenie dotyczące rozmieszczenia kubków smakowych na języku 	<ul style="list-style-type: none"> -określa funkcję aparatu ochronnego oka -wykazuje związek budowy elementów oka z pełnionymi przez nie funkcjami -opisuje drogę światła w oku -wskazuje lokalizację receptorów wzroku -ilustruje w formie prostego rysunku drogę światła w oku i powstawanie obrazu na siatkówce -charakteryzuje funkcje poszczególnych elementów ucha -omawia funkcje ucha zewnętrznego, środkowego i wewnętrznego -charakteryzuje wady wzroku -wyjaśnia, na czym polega daltonizm i astygmatyzm -charakteryzuje choroby oczu -omawia sposób korygowania wad wzroku -wskazuje położenie kubków smakowych na języku z niewielką pomocą nauczyciela wykonuje doświadczenie dotyczące rozmieszczenia kubków smakowych na języku 	<ul style="list-style-type: none"> -omawia powstawanie obrazu na siatkówce -planuje i przeprowadza doświadczenie wykazujące reakcję tęczówki na światło o różnym natężeniu -ilustruje za pomocą prostego rysunku drogę światła w oku i powstawanie obrazu na siatkówce oraz -wyjaśnia rolę soczewki w tym procesie -wyjaśnia mechanizm odbierania i rozpoznawania dźwięków -wskazuje lokalizację receptorów słuchu i równowagi w uchu -wyjaśnia zasadę działania narządu równowagi -rozróżnia rodzaje soczewek korygujących wady wzroku analizuje, w jaki sposób nadmierny hałas może spowodować uszkodzenie słuchu -uzasadnia, że skóra jest narządem dotyku -analizuje znaczenie wolnych zakończeń nerwowych w skórze -wykonuje na podstawie opisu doświadczenie dotyczące rozmieszczenia kubków smakowych na języku 	<ul style="list-style-type: none"> -przeprowadza doświadczenie wykazujące obecność tarczy nerwu wzrokowego w oku -ilustruje za pomocą prostego rysunku drogę światła w oku oraz z użyciem odpowiedniej terminologii tłumaczy powstawanie i odbieranie wrażeń wzrokowych -analizuje przebieg bodźca słuchowego, uwzględniając przetwarzanie fal dźwiękowych na impulsy nerwowe -wyszukuje informacje na temat źródeł hałasu w swoim miejscu zamieszkania -analizuje źródła hałasu w najbliższym otoczeniu i wskazuje na sposoby jego ograniczenia -planuje i wykonuje doświadczenie dotyczące rozmieszczenia kubków smakowych na języku
<p>X. Rozmnażanie i rozwój człowieka.</p>	<ul style="list-style-type: none"> -wymienia męskie narządy rozrodcze -wskazuje na ilustracji męskie narządy rozrodcze -wymienia męskie cechy płciowe -wymienia żeńskie narządy rozrodcze 	<ul style="list-style-type: none"> -omawia budowę plemnika i -wykonuje jego schematyczny rysunek -omawia proces powstawania nasienia -określa funkcję testosteronu -wymienia funkcje męskiego układu rozrodczego 	<ul style="list-style-type: none"> -opisuje funkcje poszczególnych elementów męskiego układu rozrodczego -charakteryzuje pierwszo-, drugo- i trzeciorzędowe żeńskie cechy płciowe -opisuje funkcje wewnętrznych narządów 	<ul style="list-style-type: none"> -uzasadnia, że główka plemnika jest właściwą gametą męską -wykazuje zależność między produkcją hormonów płciowych a zmianami zachodzącymi w ciele męczyzny 	<ul style="list-style-type: none"> -wyjaśnia wspólną funkcjonalność prącia jako narządu wydalania i narządu rozrodczego -analizuje podobieństwa i różnice w budowie męskich i żeńskich układów narządów:

	<ul style="list-style-type: none"> -wskazuje na ilustracji żeńskie narządy rozrodcze -wymienia żeńskie cechy płciowe -wymienia żeńskie hormony płciowe -wymienia kolejne fazy cyklu miesięczkowego -wymienia nazwy błon płodowych -podaje długość trwania rozwoju płodowego -wymienia zmiany zachodzące w organizmie kobiety podczas ciąży -wymienia etapy życia człowieka -wymienia rodzaje dojrzałość -wymienia choroby układu rozrodczego -wymienia choroby przenoszone drogą płciową -wymienia naturalne i sztuczne metody planowania rodziny 	<ul style="list-style-type: none"> -opisuje funkcje żeńskiego układu rozrodczego -wskazuje w cyklu miesięczkowym dni płodne i niepłodne -definiuje jajnik jako miejsce powstawania komórki jajowej -porządkuje etapy rozwoju zarodka od zapłodnienia do zagnieżdżenia -wyjaśnia znaczenie pojęcia zapłodnienie -omawia zasady higieny zalecane dla kobiet ciężarnych -podaje czas trwania ciąży -omawia wpływ różnych czynników na prawidłowy rozwój zarodka i płodu -określa zmiany rozwojowe u swoich rówieśników -opisuje objawy starzenia się organizmu -wymienia różnice w tempie dojrzewania dziewcząt i chłopców -wskazuje kontakty płciowe jako potencjalne źródło zakażenia układu rozrodczego -przyporządkowuje chorobom źródła zakażenia -wyjaśnia różnicę między nosicielstwem HIV a chorobą AIDS -wymienia drogi zakażenia wirusami: HIV, HBV, HCV i HPV -przedstawia podstawowe zasady profilaktyki chorób przenoszonych drogą płciową 	<ul style="list-style-type: none"> rozrodczych -interpretuje ilustracje przebiegu cyklu miesięczkowego -charakteryzuje funkcje błon płodowych -charakteryzuje okres rozwoju płodowego -wyjaśnia przyczyny zmian zachodzących w organizmie kobiety podczas ciąży -charakteryzuje etapy porodu -charakteryzuje wskazane okresy rozwojowe -przedstawia cechy oraz przebieg fizycznego, psychicznego i społecznego dojrzewania człowieka -wyjaśnia konieczność regularnych wizyt u ginekologa -przyporządkowuje chorobom ich charakterystyczne objawy -omawia zasady profilaktyki chorób wywoływanych przez wirusy: HIV, HBV, HCV i HPV -porównuje naturalne i sztuczne metody planowania rodziny 	<ul style="list-style-type: none"> -wykazuje związek budowy komórki jajowej zpełnioną przez nią funkcją -omawia zmiany hormonalne i zmiany w macicy zachodzące w trakcie cyklu miesięczkowego -analizuje rolę ciała żółtego -analizuje funkcje łożyska -uzasadnia konieczność przestrzegania zasad higieny przez kobiety w ciąży -omawia mechanizm powstawania ciąży pojedynczej i mnogiej -analizuje różnice między przekwitaniem a starością -przyporządkowuje okresom rozwojowym zmiany zachodzące w organizmie -wymienia ryzykowne zachowania seksualne, które mogą prowadzić do zakażenia HIV -przewiduje indywidualne i społeczne skutki zakażenia wirusami: HIV, HBV, HCV i HPV -uzasadnia konieczność wykonywania badań kontrolnych jako sposobu wczesnego wykrywania raka piersi, raka szyjki macicy i raka prostaty 	<ul style="list-style-type: none"> rozrodczego i wydalniczego -wyznacza dni płodne i niepłodne u kobiet w różnych dniach cyklu miesięczkowego i z różną długością cyklu -wyszukuje w różnych źródłach informacje na temat rozwoju prenatalnego -tworzy w dowolnej formie prezentację na temat dojrzewania -tworzy portfolio ze zdjęciami swojej rodziny, której członkowie znajdują się w różnych okresach rozwoju -wyszukuje w różnych źródłach informacje na temat planowanych szczepień przeciwko wirusowi brodawczaka, który wywołuje raka szyjki macicy -ocenia naturalne i sztuczne metody antykoncepcji
XI. Równowaga wewnętrzna organizmu.	<ul style="list-style-type: none"> -własnymi słowami wyjaśnia, na czym polega homeostaza -wyjaśnia mechanizm termoregulacji u człowieka -wskazuje drogi wydalania 	<ul style="list-style-type: none"> -wykazuje na podstawie wcześniej zdobytej wiedzy zależność działania układów pokarmowego i krwionośnego -opisuje, jakie układy narządów 	<ul style="list-style-type: none"> -wyjaśnia, na czym polega homeostaza -na podstawie wcześniej zdobytej wiedzy wykazuje zależność działania układów: 	<ul style="list-style-type: none"> -na podstawie wcześniej zdobytej wiedzy wykazuje zależność działania poszczególnych układów narządów w organizmie 	<ul style="list-style-type: none"> -analizuje i wykazuje rolę regulacji nerwowo-hormonalnej w utrzymaniu homeostazy -formułuje argumenty

	<p>wody z organizmu -omawia wpływ trybu życia na stan zdrowia człowieka -podaje przykłady trzech chorób zakaźnych wraz z czynnikami, które je wywołują -wymienia choroby cywilizacyjne -wymienia najczęstsze przyczyny nowotworów -podaje przykłady używek -wymienia skutki zażywania niektórych substancji psychoaktywnych na stan zdrowia</p>	<p>mają wpływ na regulację poziomu wody we krwi -opisuje zdrowie fizyczne, psychiczne i społeczne -podaje przykłady wpływu środowiska na życie i zdrowie człowieka -przedstawia znaczenie aktywności fizycznej dla prawidłowego funkcjonowania organizmu człowieka -przedstawia podstawowe zasady profilaktyki chorób nowotworowych -klasyfikuje podaną chorobę do grupy chorób cywilizacyjnych lub zakaźnych -omawia znaczenie szczepień ochronnych -wskazuje alergię jako skutek zanieczyszczenia środowiska -wskazuje metody zapobiegania chorobom cywilizacyjnym -przedstawia negatywny wpływ na zdrowie człowieka niektórych substancji psychoaktywnych oraz nadużywania kofeiny i niektórych leków (zwłaszcza oddziałujących na psychikę)</p>	<p>nerwowego, pokarmowego i krwionośnego -na podstawie wcześniej zdobytej wiedzy wyjaśnia mechanizm regulacji poziomu glukozy we krwi -charakteryzuje czynniki wpływające na zdrowie człowieka -przedstawia znaczenie pojęć zdrowie i choroba -rozdziela zdrowie fizyczne, psychiczne i społeczne -wymienia najważniejsze choroby człowieka wywołwane przez wirusy, bakterie, protisty i pasożyty zwierzęce oraz przedstawia zasady profilaktyki tych chorób -podaje kryterium podziału chorób na choroby zakaźne i cywilizacyjne -podaje przykłady szczepień obowiązkowych i nieobowiązkowych -wyjaśnia przyczyny powstawania chorób społecznych -opisuje wpływ palenia tytoniu na zdrowie -omawia skutki działania alkoholu na funkcjonowanie organizmu -wyjaśnia mechanizm powstawania uzależnień wyjaśnia znaczenie profilaktyki uzależnień</p>	<p>człowieka -na podstawie wcześniej zdobytej wiedzy wyjaśnia, jakie układy narządów biorą udział w mechanizmie regulacji poziomu glukozy we krwi -wykazuje wpływ środowiska na zdrowie -uzasadnia, że antybiotyki i inne leki należy stosować zgodnie z zaleceniami lekarza (dawka, godziny przyjmowania leku i długość kuracji) -dowodzi, że stres jest przyczyną chorób cywilizacyjnych -uzasadnia, że nerwice są chorobami cywilizacyjnymi -uzasadnia konieczność okresowego wykonywania podstawowych badań kontrolnych -wykazuje zależność między przyjmowaniem używek a powstawaniem nałogu -wskazuje alternatywne zajęcia pomagające uniknąć uzależnień</p>	<p>przemawiające za tym, że nie należy bez wyraźnej potrzeby przyjmować ogólnodostępnych leków oraz suplementów -wykonuje w dowolnej formie prezentację na temat profilaktyki uzależnień</p>
--	---	---	---	--	--

Szczegółowe wymagania edukacyjne z biologii dla klasy 8 szkoły podstawowej oparte na Programie nauczania biologii „Puls życia” autorstwa Anny Zdziennickiej. Uczeń, który nie spełnia wymagań na ocenę dopuszczającą, otrzymuje ocenę niedostateczną.

Dział	Poziom wymagań				
	Ocena dopuszczająca [1]	Ocena dostateczna [1+2]	Ocena dobra [1+2+3]	Ocena bardzo dobra [1+2+3+4]	Ocena celująca [1+2+3+4+5]
I. Genetyka.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -określa zakres badań genetyki -wyjaśnia, że podobieństwo dziecka do rodziców jest wynikiem dziedziczenia cech -wskazuje miejsca występowania DNA -wymienia elementy budujące DNA -przedstawia rolę DNA jako nośnika informacji genetycznej -wymienia nazwy podziałów komórkowych -podaje liczbę chromosomów w komórkach somatycznych i płciowych człowieka -definiuje pojęcia fenotyp i genotyp -wyjaśnia symbole używane przy zapisywaniu krzyżówek genetycznych -wskazuje u ludzi przykładowe cechy dominującą i recesywną -z pomocą nauczyciela rozwiązuje proste krzyżówki genetyczne -podaje liczbę chromosomów występujących w komórce diploidalnej człowieka -wymienia przykłady chorób dziedzicznych sprzężonych z płcią -wymienia cztery główne grupy krwi występujące u człowieka -przedstawia przykłady cech 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -rozdziela cechy dziedziczne i niedziedziczne -definiuje pojęcia genetyka i zmienność organizmów -przedstawia budowę nukleotydu -wymienia nazwy zasad azotowych -omawia budowę chromosomu -definiuje pojęcia: kariotyp, helisa, gen i nukleotyd -wykazuje rolę jądra -definiuje pojęcia: chromosomy homologiczne, komórki haploidalne i komórki diploidalne -wskazuje miejsce zachodzenia mitozy i mejozy w organizmie człowieka -omawia badania Gregora Mendla -zapisuje genotypy homozygoty dominującej i homozygoty recesywnej oraz heterozygoty -wykonuje krzyżówki genetyczne przedstawiające dziedziczenie jednego genu -wymienia cechy dominujące i recesywne u człowieka -rozwiązuje proste krzyżówki genetyczne -rozpoznaje kariotyp człowieka -określa cechy chromosomów X i 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -wskazuje cechy indywidualne i gatunkowe podanych organizmów -omawia zastosowanie genetyki w różnych dziedzinach: medycynie, kryminalistyce, rolnictwie i archeologii -wykazuje konieczność związania DNA przez białka i powstania chromatyny w jądrze komórkowym -wyjaśnia, z czego wynika komplementarność zasad azotowych -graficznie przedstawia regułę komplementarności -omawia znaczenie mitozy i mejozy -oblicza liczbę chromosomów w komórce haploidalnej, -znając liczbę chromosomów w komórce diploidalnej danego organizmu -identyfikuje allele dominujące i recesywne -omawia prawo czystości gamet -na schemacie krzyżówki genetycznej rozpoznaje genotyp oraz określa fenotyp rodziców -i pokolenia potomnego -wyjaśnia, że cechą recesywną 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -uzasadnia występowanie zmienności genetycznej wśród ludzi -wskazuje różnice między cechami gatunkowymi a indywidualnymi -wyjaśnia, z czego wynika podobieństwo organizmów potomnych w rozmnażaniu bezpłciowym -wyjaśnia proces replikacji -rozpoznaje DNA i RNA na modelu lub ilustracji -porównuje budowę DNA z budową RNA -omawia budowę i funkcję RNA -wykazuje konieczność redukcji ilości materiału genetycznego w komórkach macierzystych gamet -wykazuje różnice między mitozą a mejozą -przewiduje cechy osobników potomnych na podstawie prawa czystości gamet -interpretuje krzyżówki genetyczne, używając określeń: homozygota, heterozygota, cecha dominująca i cecha recesywna -wskazuje cechy człowieka, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -dowodzi, że cechy organizmu kształtują się dzięki materiałowi genetycznemu oraz są wynikiem wpływu środowiska -wyjaśnia znaczenie rekombinacji genetycznej w kształtowaniu się zmienności organizmów -uzasadnia konieczność zachodzenia procesu replikacji DNA przed podziałem komórki -wykonuje dowolną techniką model DNA -wykazuje rolę replikacji w zachowaniu niezmienionej informacji genetycznej -wyjaśnia znaczenie rekombinacji genetycznej podczas mejozy -wykonuje dowolną techniką model mitozy lub mejozy -zapisuje krzyżówki genetyczne przedstawiające dziedziczenie określonej cechy i przewiduje genotypy oraz fenotypy potomstwa -ocenia znaczenie prac

	<p>zależnych od wielu genów oraz od środowiska</p> <ul style="list-style-type: none"> -definiuje pojęcie mutacja -wymienia czynniki mutagenne -podaje przykłady chorób uwarunkowanych mutacjami genowymi i chromosomowymi 	<p>Y</p> <ul style="list-style-type: none"> -omawia zasadę dziedziczenia płci -omawia sposób dziedziczenia grup krwi -wyjaśnia sposób dziedziczenia czynnika Rh -wyjaśnia wpływ środowiska na rozwój cech osobniczych -rozróżnia mutacje genowe i chromosomowe -omawia przyczyny wybranych chorób genetycznych -wskazuje mechanizm dziedziczenia mukowiscydozy 	<p>determinują allele homozygoty recesywnej</p> <ul style="list-style-type: none"> -na podstawie krzyżówki genetycznej przewiduje wystąpienie cechu potomstwa -wyjaśnia rolę chromosomów płci i autosomów -przedstawia zjawisko nosicielstwa chorób pod kątem dziedziczenia płci -rozpoznaje grupy krwi na podstawie zapisu genotypów -wykonuje krzyżówkę genetyczną przedstawiającą dziedziczenie grup krwi -określa możliwość wystąpienia konfliktu serologicznego -wyjaśnia, na czym polegają mutacje genowe i chromosomowe -omawia znaczenie poradnictwa genetycznego -charakteryzuje wybrane choroby genetyczne wyjaśnia podłoże zespołu Downa 	<p>które są zarówno wynikiem działania genów, jak i czynników środowiska</p> <ul style="list-style-type: none"> -ustala prawdopodobieństwo występowania cechy u potomstwa, jeśli nie są znane genotypy obojga rodziców -wyjaśnia mechanizm ujawniania się cech recesywnych sprzężonych z płcią -wykonuje krzyżówki genetyczne przedstawiające dziedziczenie hemofilii oraz daltonizmu -ustala grupy krwi dzieci na podstawie znajomości grup krwi ich rodziców -ustala czynnik Rh dzieci na podstawie znajomości czynnika Rh ich rodziców -wyjaśnia mechanizm powstawania mutacji genowych i chromosomowych -omawia zachowania zapobiegające powstawaniu mutacji -wyjaśnia znaczenie badań prenatalnych 	<p>Gregora Mendla dla rozwoju genetyki</p> <ul style="list-style-type: none"> -ocenia wpływ środowiska na kształtowanie się cech -na podstawie znajomości cech dominujących i recesywnych projektuje krzyżówki genetyczne, poprawnie posługując się terminami homozygota i heterozygota -interpretuje krzyżówki genetyczne przedstawiające dziedziczenie hemofilii oraz daltonizmu -ocenia znaczenie poznania budowy ludzkiego DNA -określa konsekwencje dla drugiej ciąży wiążące się z wystąpieniem konfliktu serologicznego wykazuje, że dziedziczenie czynnika Rh jest jednogenne -uzasadnia, że mutacje są podstawowym czynnikiem zmienności organizmów -analizuje przyczyny mutacji i wskazuje ich skutki wykonuje portfolio na temat chorób genetycznych
II. Ewolucja	<ul style="list-style-type: none"> -definiuje pojęcie ewolucja -wymienia dowody ewolucji -wskazuje przykłady narządów szczątkowych w organizmie człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> -omawia dowody ewolucji -wymienia przykłady różnych rodzajów skamieniałości -omawia etapy powstawania skamieniałości 	<ul style="list-style-type: none"> -wyjaśnia istotę procesu ewolucji -rozpoznaje żywe skamieniałości -omawia przykłady 	<ul style="list-style-type: none"> -określa warunki powstawania skamieniałości -analizuje ogniwa pośrednie ewolucji -wskazuje istnienie związku 	<ul style="list-style-type: none"> -wykazuje jedność budowy i funkcjonowania organizmów -ocenia rolę struktur

	<ul style="list-style-type: none"> -wyjaśnia znaczenie pojęcia endemit -podaje przykłady doboru sztucznego -wymienia przykłady organizmów należących do rzędu naczelnych -omawia cechy człowieka rozumnego 	<ul style="list-style-type: none"> -definiuje pojęcie reliktu -wymienia przykłady reliktyw -wymienia przykłady endemitów -wyjaśnia, na czym polega dobór naturalny i dobór sztuczny -omawia ideę walki o byt -wskazuje na mapie miejsce, gdzie rozpoczęła się ewolucja naczelnych -wymienia czynniki, które miały wpływ na ewolucję człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> potwierdzające jedność budowy i funkcjonowania organizmów -wymienia przykłady struktur homologicznych i analogicznych -wyjaśnia główne założenia teorii ewolucji Karola Darwina -wskazuje różnicę pomiędzy doбором naturalnym a doбором sztucznym -wymienia główne założenia syntetycznej teorii ewolucji -określa stanowisko systematyczne człowieka -wskazuje na przykładzie szympansa różnice pomiędzy człowiekiem a innymi naczelnymi 	<ul style="list-style-type: none"> między rozmieszczeniem gatunków a ich pokrewieństwem -wykazuje izolację geograficzną jako drogę do powstawania nowych gatunków -wykazuje rolę endemitów z Galapagos w badaniach Darwina -uzasadnia, że walka o byt jest formą doboru naturalnego -ocenia korzyści doboru naturalnego w przekazywaniu cech potomstwu -omawia współczesne spojrzenie na ewolucję – syntetyczną teorię ewolucji -analizuje przebieg ewolucji człowieka -wykazuje cechy wspólne człowieka z innymi naczelnymi -wymienia cechy człowieka pozwalające zaklasyfikować go do poszczególnych jednostek systematycznych 	<ul style="list-style-type: none"> homologicznych i analogicznych jako dowodów ewolucji -ilustruje przykładami działanie doboru naturalnego i doboru sztucznego -ocenia korzyści dla człowieka płynące z zastosowania doboru sztucznego -porównuje różne formy człowiekowatych -wykazuje, że naczelnie to ewolucyjni krewni człowieka
III. Ekologia.	<ul style="list-style-type: none"> -wyjaśnia, czym zajmuje się ekologia -wymienia czynniki ograniczające występowanie gatunków w różnych środowiskach -nazywa formy morfologiczne porostów wykorzystywane w skali porostowej -definiuje pojęcia populacja i gatunek -wylicza cechy populacji -wymienia typy rozmieszczenia osobników w populacji -określa wady i zalety życia 	<ul style="list-style-type: none"> -identyfikuje siedlisko wybranego gatunku -omawia, czym jest nisza ekologiczna organizmu -wyjaśnia, do czego służy skala porostowa -wyjaśnia zależność między definicją populacji i gatunku -wymienia przykłady zwierząt żyjących w stadzie -określa przyczyny migracji -przedstawia, jakie dane można odczytać z piramidy wiekowej populacji -wyjaśnia, na czym polega 	<ul style="list-style-type: none"> -rozdzieli siedlisko i niszę ekologiczną -określa wpływ wybranych czynników środowiska na funkcjonowanie organizmów -wykazuje związek między zakresem tolerancji a stosowaniem skali porostowej -odczytuje z wykresu dane dotyczące zakresu tolerancji -wskazuje populacje różnych gatunków -określa wpływ migracji na liczebność populacji -wyjaśnia wpływ cech 	<ul style="list-style-type: none"> -wykazuje zależność między czynnikami środowiska a występującymi w nim organizmami -rozpoznaje na ilustracji formy morfologiczne porostów wykorzystywane w skali porostowej -wykazuje zależność między liczebnością populacji a jej zagęszczeniem -graficznie przedstawia różne typy rozmieszczenia osobników w populacji i podaje ich przykłady 	<ul style="list-style-type: none"> -interpretuje wykres przedstawiający zakres tolerancji ekologicznej danego gatunku -praktycznie wykorzystuje skalę porostową -przeprowadza w terenie obliczanie zagęszczenia wybranego gatunku -przewiduje losy populacji na podstawie jej piramidy wiekowej -uzasadnia,

<p>organizmów w grupie</p> <ul style="list-style-type: none"> -nazywa zależności międzygatunkowe -wymienia zasoby, o które konkurują organizmy -wymienia przykłady roślinożerców -wskazuje przykłady drapieżników i ich ofiar -omawia przystosowania organizmów do drapieżnictwa -podaje przykłady roślin drapieżnych -wymienia przykłady pasożytów zewnętrznych i wewnętrznych -wymienia przykłady pasożytnictwa u roślin -wymienia nieantagonistyczne zależności międzygatunkowe -podaje przykłady organizmów, które łączy zależność nieantagonistyczna -wymienia przykładowe ekosystemy -przedstawia składniki biotopu i biocenozy -rozdziela ekosystemy sztuczne i naturalne -wymienia nazwy ogniw łańcucha pokarmowego -przyrządkuje znane organizmy poszczególnym ogniom łańcucha pokarmowego -rysuje schematy prostych łańcuchów pokarmowych -w wybranych ekosystemach mawia na podstawie ilustracji piramidę ekologiczną 	<p>konkurencja</p> <ul style="list-style-type: none"> -wskazuje rodzaje konkurencji -określa znaczenie roślinożerców w przyrodzie -omawia adaptacje roślinożerców do zjadania pokarmu roślinnego -wyjaśnia na wybranych przykładach, na czym polega drapieżnictwo -wymienia charakterystyczne cechy drapieżników i ich ofiar -wyjaśnia, na czym polega pasożytnictwo -klasyfikuje pasożyty na zewnętrzne i wewnętrzne -określa warunki współpracy między gatunkami -rozdziela pojęcia komensalizm i mutualizm -omawia budowę korzeni roślin motylkowych -wskazuje elementy biotopu i biocenozy wybranego ekosystemu -omawia, do czego człowiek wykorzystuje ekosystemy -wymienia przemiany w ekosystemach -wyjaśnia przyczyny istnienia łańcuchów pokarmowych -wskazuje różnice między producentami a konsumentami -rysuje schemat prostej sieci pokarmowej -wskazuje, że materia krąży w ekosystemie -omawia na podstawie ilustracji obieg węgla w ekosystemie 	<p>populacji na jej liczebność</p> <ul style="list-style-type: none"> -odczytuje dane z piramidy wiekowej -graficznie przedstawia zależności między organizmami, zaznacza, który gatunek odnosi korzyści, a który – straty -porównuje konkurencję wewnątrzgatunkową -z konkurencją międzygatunkową -wyjaśnia, w jaki sposób rośliny i roślinożercy wzajemnie regulują swoją liczebność -omawia różne strategie polowań stosowanych przez drapieżniki -opisuje sposoby obrony organizmów przed drapieżnikami -wskazuje przystosowania rośliny drapieżnej do zdobywania pokarmu -charakteryzuje przystosowania organizmów do pasożytniczego trybu życia -charakteryzuje pasożytnictwo u roślin -omawia różnice między komensalizmem a mutualizmem -charakteryzuje role grzyba i glonu w pleśze porostu -omawia różnice między ekosystemami naturalnymi a sztucznymi -omawia przebieg sukcesji pierwotnej i wtórnej -analizuje wybrane powiązania pokarmowe we wskazanym ekosystemie -charakteryzuje role 	<ul style="list-style-type: none"> -wykazuje zależność między strukturą płciową a liczebnością populacji -charakteryzuje grupy wiekowe w piramidach -wskazuje przyczyny i skutki konkurencji międzygatunkowej i wewnątrzgatunkowej -wykazuje zależność między zasobami środowiska a intensywnością konkurencji -ocenia znaczenie drapieżników i roślinożerców w środowisku -wskazuje adaptacje drapieżników i roślinożerców do zdobywania pokarmu -określa rolę drapieżników w przyrodzie jako regulatorów liczebności ofiar -charakteryzuje sposoby obrony roślin przed zjadaniem -ocenia znaczenie pasożytnictwa w przyrodzie -wskazuje przystosowania roślin do pasożytniczego trybu życia -określa warunki występowania nieantagonistycznych relacji między organizmami różnych gatunków -charakteryzuje relacje między rośliną motylkową -charakteryzuje różnicę między sukcesją pierwotną a wtórną -wskazuje rolę destruentów w ekosystemie 	<p>wykorzystując wiedzę z ewolucjonizmu, że konkurencja jest czynnikiem doboru naturalnego</p> <ul style="list-style-type: none"> -wykazuje zależności między liczebnością populacji drapieżników a liczebnością populacji ich ofiar -wyjaśnia przyczyny drapieżnictwa i wskazuje metody zdobywania pokarmu przez rośliny drapieżne -wykazuje korzyści dla roślin płynące z roślinożerności -przedstawia pozytywne i negatywne skutki roślinożerności -wyjaśnia znaczenie pasożytnictwa w regulacji zagęszczenia populacji ofiar -ocenia znaczenie bakterii azotowych występujących w glebie -wyjaśnia, jakie praktyczne znaczenie ma wiedza o mikoryzie -wykazuje zależności między biotopem a biocenozą -wyszukuje w terenie miejsce zachodzenia sukcesji wtórnej -przewiduje skutki, jakie dla ekosystemu miałyby wyginiecie określonego ogniwka we wskazanym łańcuchu pokarmowym -interpretuje, na czym
---	---	--	---	--

			<p>poszczególnych ogniw łańcucha pokarmowego</p> <ul style="list-style-type: none"> -wyjaśnia, że energia przepływa przez ekosystem -wykazuje rolę producentów, konsumentów i destruentów w krążeniu materii 	<ul style="list-style-type: none"> -omawia czynniki, które zakłócają równowagę ekosystemu -interpretuje zależności między poziomem pokarmowym a biomasą i liczebnością populacji -analizuje informacje przedstawione w formie piramidy ekologicznej 	<p>polega równowaga dynamiczna ekosystemu</p> <ul style="list-style-type: none"> -analizuje przyczyny zaburzeń w krążeniu materii w ekosystemach -uzasadnia spadek energii w ekosystemie na kolejnych poziomach troficznych
IV. Człowiek i środowisko.	<ul style="list-style-type: none"> -przedstawia poziomy różnorodności biologicznej -wymienia czynniki wpływające na stan ekosystemów -wymienia przykłady działalności człowieka przyczyniającej się do spadku różnorodności biologicznej -podaje przykłady obcych gatunków -wymienia przykłady zasobów przyrody -wyjaśnia znaczenie recyklingu dla racjonalnego gospodarowania zasobami -określa cele ochrony przyrody -wymienia sposoby ochrony gatunkowej 	<ul style="list-style-type: none"> -wyjaśnia, na czym polega różnorodność biologiczna -wyjaśnia różnice pomiędzy dwoma poziomami różnorodności biologicznej -wyszukuje w różnych źródłach informacje na temat skutków spadku różnorodności -wskazuje działalność człowieka jako przyczynę spadku różnorodności biologicznej -wskazuje gatunki wymarłe jako przykład działalności człowieka -wymienia przykłady odnawialnych i nieodnawialnych zasobów przyrody -ilustruje przykładami, jak należy dbać o ochronę zasobów -wymienia formy ochrony przyrody -omawia formy ochrony indywidualnej 	<ul style="list-style-type: none"> -charakteryzuje poziomy różnorodności biologicznej -omawia wpływ klimatu na kształtowanie się różnorodności biologicznej -wskazuje, w jaki sposób niszczenie siedlisk wpływa na stan gatunkowy ekosystemów -wyjaśnia, skąd się biorą nowe gatunki roślin i zwierząt w ekosystemach naturalnych -klasyfikuje zasoby przyrody na niewyczerpywalne i wyczerpywalne, podaje ich przykłady -omawia racjonalne gospodarowanie zasobami przyrody -wyjaśnia, na czym polega ochrona obszarowa -wykazuje różnicę między ochroną gatunkową ścisłą a częściową 	<ul style="list-style-type: none"> -wykazuje zmiany różnorodności biologicznej podczas sukcesji -porównuje poziomy różnorodności biologicznej -wykazuje, w jaki sposób działalność człowieka wpływa na eliminowanie gatunków -ocenia wpływ wprowadzania obcych gatunków na bioróżnorodność w Polsce -wykazuje skutki niewłaściwej eksploatacji zasobów -wyjaśnia, na czy polega zrównoważony rozwój -charakteryzuje poszczególne formy ochrony przyrody -wyjaśnia, czego dotyczy program Natura 2000 -prezentuje wybrane przykłady czynnej ochrony przyrody w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> -analizuje przyczyny prowadzące do nagłego wymarcia gatunku -analizuje zależności między działalnością człowieka a zmianą czynników środowiskowych wpływających na spadek różnorodności biologicznej -objaśnia, w jaki sposób odtwarzają się odnawialne zasoby przyrody -wyjaśnia, jak młodzież może się przyczynić do ochrony zasobów przyrody -wskazuje formy ochrony przyrody występujące w najbliższej okolicy -uzasadnia konieczność stosowania form ochrony przyrody dla zachowania gatunków i ekosystemów

